

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FILOZOFICKÁ FAKULTA

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav českých dějin

Bakalářská práce

PETR PRIBILINEC

ANGLIE OČIMA ČESKÝCH ŠLECHTICŮ NA PŘELOMU 16. A
17. STOLETÍ

ENGLAND IN THE EYES OF CZECH NOBLEMEN AT THE
TURN OF THE 16TH AND THE 17TH CENTURY

Praha 2016

Vedoucí práce:

Doc. PhDr. Martin Holý, Ph. D.

Poděkování

Děkuji vedoucímu své bakalářské práce Doc. PhDr. Martinu Holému PhD. za vedení mé práce, rady a poskytnutí studijních materiálů. Především také děkuji rodině a lidem, kteří mi byli oporou při psaní bakalářské práce.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu, a že práce nebyla využita pro jiné vysokoškolské studium či k získání jiného titulu.

V Praze dne Podpis

Klíčová slova

Cestování; Anglie; šlechtic; deník; kavalírská cesta

Keywords:

traveling; England; nobleman; diary; Grand tour

Abstrakt:

Předkládaná práce se zabývá cestami českých šlechticů do Anglie na přelomu 16. a 17. století. Práce obsahuje obecné shrnutí cestování v době raného novověku. Je založena na rozboru osobních pramenů, jímž jsou cestovatelské deníky. Na jejich základě se v dalších částech práce zabýváme konkrétnějšími problémy cest do Anglie, jako byly příjezdy a odjezdy do země a ze země, anglickou společností a královským dvorem včetně jeho ceremoniálu, slavnostmi a zábavami, způsobem odívání, stolování či komunikace, návštěvami světských i církevních staveb, vzdělávacích i jiných institucí apod. Bakalářská práce je rozdělena do devíti kapitol spolu s úvodem a závěrem práce.

Abstract:

This bachelor thesis deals with the ways of Czech noblemen in England at the turn of the 16th and the 17th centuries. The thesis contains a general summary of traveling during the early modern period. It is based on analysis of the personal sources, which are a travel diaries. In the central part of thesis we deal with more specific trip issues, as were arrivals and departures to the country and from the country, an English company and the royal court, including his ceremonies, celebrations and pastimes, dress, dining or communication, visit secular and church buildings, educational and other institutions. The thesis consist of seven chapters, the introduction and conclusion.

Obsah

1	Úvod.....	9
1.1.	Prostorové a časové vymezení problematiky	9
1.2.	Dosavadní bádání a pramenná základna	10
1.3.	Metody zkoumání.....	14
1.4.	Struktura, otázky a cíle práce	15
2.	Cestování v raném novověku.....	16
2.1.	Typologie cest v raném novověku	16
2.2.	Kavalírské a vzdělávací cesty	16
3.	Osudy Zdeňka Brtnického z Valdštejna a Jindřicha Michala Hýzrla z Chodů	20
3.1.	Zdeněk Brtnický z Valdštejna.....	20
3.2.	Jindřich Michal Hýzrl z Chodů	24
4.	Cesty do Anglie a jejich frekvence v období druhé poloviny 16. století a první třetiny 17. století.....	27
4.1.	Příchod do Anglie	27
4.2.	Frekvence návštěv Anglie	30
4.3.	Odjezd ze země	31
5.	Univerzitní města Oxford a Cambridge.....	34
6.	Panovnický dvůr v Anglii za vlády Alžběty I. a Jakuba I.	41
7.	Slavnosti a zábavy	46
7.1.	Slavnosti.....	46
7.1.1.	Křest.....	46
7.1.2.	Hostiny u starosty Londýna	47
7.1.3.	Svatba Fridricha Falckého a Alžběty Stuartovny	48
7.2.	Kratochvíle a zábavy.....	50
8.	Navštívené města a památky.....	53
8.1.	Města a památky na cestě do Londýna	53
8.2.	Londýnská místa a památky.....	54

8.3.	Další vyhledávané památky na britských ostrovech	58
8.4.	Skotsko a Irsko	59
9.	Závěr	61
10.	Seznam pramenů a literatury	63
10.1.	Prameny	63
10.2.	Literatura	63
11.	Seznam obrazové přílohy.....	67
12.	Obrazová příloha.....	Chyba! Záložka není definována.

1 Úvod

Předkládaná práce je inspirována výzkumem v oblasti dějin předmoderního cestování, zejména pak pracemi dotýkajícími se zahraničními cestami, jak ze šlechtického, tak i studentského prostředí. Zároveň se vztahuje k řadě aspektů z dějin vzdělanostních, kulturních a politických.

Půjde nám především o sledování cest českých a moravských šlechticů na britské ostrovy a reáliím raně novověké Anglie, mezi které můžeme zařadit vzdělanost, anglickou společnost a místní památky. Očima českého cestovatele se pokusíme přiblížit, jak to v ostrovní zemi vypadalo v době na přelomu 16. a 17. století.

1.1. Prostorové a časové vymezení problematiky

Britské ostrovy, zejména Anglii, jsme si zvolili z důvodu, že tato problematika cestování českých šlechticů do Anglie zatím není příliš probádána. Pro české šlechtice byla Anglie do poloviny 16. století zemí značně neznámou. Větší zájem o ni přichází teprve v druhé polovině 16. století. Vrcholným obdobím cest českých šlechticů do Anglie v předbělohorském období byl přitom především přelom 16. a 17. století.

Z chronologického hlediska byla tato práce vymezena s ohledem na výskyt primárních pramenů, jímž jsou cestovatelské deníky či jiné osobní prameny českých šlechticů. Zejména je to deník českého šlechtice Zdeňka Brtnického z Valdštejna a paměti Jindřicha Michala Hýzrla z Chodů. Oba tyto šlechtice navštívili Anglii právě na přelomu 16. a 17. století. Přesto se v této práci nemůžeme zabývat jen těmito dvěma šlechtici, ale svůj zrak jsme upřeli i na další české a moravské cestovatele, kteří britské ostrovy navštívili před těmito šlechtici a i po nich. Pokud bychom chtěli předvedenou práci ohraničit konkrétními daty, vybrali bychom jako počáteční rok 1558 a konečným rokem jsme zvolili 1620. Rok 1558 byl datem nástupu Alžběty I. na anglický trůn. Na něj dosedla v době největší vlny vzdělávacích a kavalírských cest v Evropě. Od jejího nástupu na trůn do Anglie čeští šlechtici začínají více cestovat. V roce 1620 došlo k porážce českého stavovského povstání během první fáze třicetileté války. Tímto obdobím se na nějakou dobu omezuje šlechtické cestování do Anglie.¹

¹ K problematice cestování do Anglie na počátku třicetileté války srov. Josef POLIŠENSKÝ, *Anglie a Bílá Hora*, Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 1949.

1.2. Dosavadní bádání a pramenná základna

Z hlediska heuristiky byly pro tuto práci klíčové cestovatelské deníky českých šlechticů. Tyto deníky a paměti šlechtici sepisovali zpravidla po návratu domů z cest z poznámek, které si během putování po Evropě psali.

Jedním z dochovaných cestovatelských deníků, který obsahuje záznamy o cestě na britské ostrovy, je deník Zdeňka Brtnického z Valdštejna. V jeho zápiscích je popsána jeho kavalírská cesta po Evropě, kterou Zdeněk Brtnický z Valdštejna podnikl během svého mládí a dospívání. Během ní navštívil Říši, Francii, Anglii, Nizozemí a Itálii. Svůj deník sepsal pravděpodobně po návratu z cest. Dílo sepisoval podle poznámek anebo podle příručního deníku, který si během cesty vedl. Pro naši práci se v díle můžeme seznámit s mnoha aspekty, kterým se v práci budeme věnovat. Originál deníku, který je napsán latinsky, se po Zdeňkově smrti stal součástí knihovny v Mikulově, odkud byl Švédy odvezen během třicetileté války. Ze Švédska se s královnou Kristýnou dostal do Říma do oddělení Reginae (lat. 666) Vatikánské knihovny, kde deník můžeme najít do dnešního dne. Pro britské historiky je popis Anglie v jeho deníku důležitým pramenem. V roce 1981 vyšel anglický překlad jeho cesty po Anglii *The Diary of Baron Waldstein, A Traveller in Elizabethan England* od G. W. Groose. V české literatuře dodnes edice celého deníku není k dispozici. Část deníku byla do češtiny přeložena až v edici Josefa Polišenského a Simony Binkové *Česká touha cestovatelská*. V tomto díle se nachází Zdeňkova cesta po Anglii v roce 1600, z níž můžeme získat informace ohledně příjezdu do země, o anglické společnosti a setkání s vladařem země, slavnostech, zábavách nebo o návštěvě univerzitních měst v Anglii. Tato edice je jedním ze stěžejních pramenných pilířů mé práce, která nám poskytuje mnoho důležitých informací pro naše bádání.²

Dalším důležitým osobním pramenem je vlastní literární dílo Jindřicha Michala Hýzrla z Chodů *Život, v němž se ukazují některé jízdy a tažení*. V roce 1979 byla vydána edice *Příběhy Jindřicha Hýzrla z Chodů*, kterou zpracovali Věra Petráčková, Jan Vogeltanz, Alena Šimečková a další. Obsahuje českou i do češtiny přeloženou německou verzi dosud nepublikovaných pamětí důstojníka a šlechtice, která nám přibližuje konec 16. a první desetiletí 17. století. Jindřich Hýzrla z Chodů v nich líčí své válečné dobrodružství, zážitky z cest po Evropě, které během svého života absolvoval. Ve svých pamětech cituje řadu listin a nechává

²G. W. GROOS (ed.): *The Diary of Baron Waldstein. A Traveller in Elizabethan England*. London, 1981.
Simona BINKOVÁ- Josef POLIŠENSKÝ a kol. (ed.), *Česká touha cestovatelská: cestopisy, deníky a listy ze 17. století*. Praha: Odeon, 1989, s. 33-64.

je doplňovat nákladnými ilustracemi. Jeho dílo stojí na pomezí mezi literárním dílem a pramenem osobního charakteru.³

Mezi další prameny osobního charakteru můžeme zařadit i korespondenci šlechticů. K dispozici máme například *Spisy Karla staršího ze Žerotína*. Jeho korespondence byla vydána moravským historikem Vincencem Brandlem ve tří svazkové edici v 19. století. Z ní můžeme zjistit, že po své cestě do Anglie udržoval kontakty s anglickým prostředím. Také v ní můžeme naléznout vzpomínky na jeho pobyt v Anglii či doporučení a rady pro šlechtice, kterým Karel starší ze Žerotína pomáhal při cestách na britské ostrovy. Mezi ně patřili například šlechtici příbuzensky spjatí s Karlem ze Žerotína, jako byl například Jan Diviš ze Žerotína či Jan Jetřich ze Žerotína.⁴

Ve vydané *Moravské korespondenci a aktech* od Františka Hrubého lze kromě jiného najít korespondenci šlechticů, mezi nimiž můžeme naléznout i cestovatele, kteří dříve cestovali po britských ostrovech. Důležitým pramenem je další edice od Františka Hrubého, avšak vydaná až posmrtně Libuší Urbánkovou-Hrubou, *Etudiants tcheques aux écoles protestantes de l'Europe occidentale a la fin du 16e et au début du 17e siècle: Documents*, vydaná v roce 1970.⁵

Dalším pramenem byly i první průvodce, které již v tomto období vznikaly. První průvodce pro anglickou zemi byl sepsán již ke konci 16. století. Jeho autorem byl anglický historik a topograf William Camden. První výtisk jeho průvodce vyšel v latinském jazyce již v roce 1586. V té době byl velice populární, a proto následně po něm vyšly další nové reedice a překlady. V předkládané práci jsme využili výtisku z roku 1701.⁶

Posledním pramenem, který nám pomohl dokreslit pohled na problematiku cest do Anglie, byl obrazový materiál. Využili jsme především obrazů krajin a míst tehdejší Anglie,

³ Věra PETRÁČKOVÁ – Jan VOGELTANZ – Alena ŠIMEČKOVÁ (edd.), *Příběhy Jindřich Hýzrla z Chodů*, Praha, 1979.

⁴ Vincenc BRANDL (ed.), *Spisy Karla staršího ze Žerotína, Oddělení druhé: Listové psaní jazykem českým*, Svazek 1, Praha, 1870. Vincenc BRANDL (ed.), *Spisy Karla staršího ze Žerotína, Oddělení druhé: Listové psaní jazykem českým*, Svazek 2, Praha, 1871. Vincenc BRANDL (ed.), *Spisy Karla staršího ze Žerotína, Oddělení druhé: Listové psaní jazykem českým*, Svazek 3, Praha, 1872. K další vydané korespondenci Karla staršího ze Žerotína František DVORSKÝ (ed.), *Dopisy Karla st. ze Žerotína 1591-1610*, Archiv český XXVII, Praha 1904. Noemi REJCHRTOVÁ (ed.), *Karel starší ze Žerotína, Z korespondence*, Praha: Odeon, 1982.

⁵ František HRUBÝ (ed.), *Moravské korespondence a akta z let 1620-1636*, I. 1620-1624, Brno, 1934. Libuše URBÁNKOVÁ-HRUBÁ (ed.), František HRUBÝ, *Etudiants tcheques aux écoles protestantes de l'Europe occidentale a la fin du 16e et au début du 17e siècle: Documents*, Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1970.

⁶ William CAMDEN, *Britannia abridg'd: with Improvements, and Continuations to this present Time.*, London, 1701.

které po sobě zanechal český kreslíř a rytec ze 17. století, Václav Hollar (1607 -1677). Hollar několik let žil v Anglii, kde zaznamenával a kreslil tehdejší podobu anglického prostředí a budov.⁷

O dějiny cestování se česká historiografie zajímá od počátků národního obrození. Veškeré české bádání v 19. a 20. století se soustřeďovalo na cesty vzdělávací a zahraniční. Dějiny cestování se prosazovaly nesnadno a diskontinuitně. V roce 1935 sepsal Otakar Odložilík studii o cestách Čechů do Británie. Na něj navázal Josef Polišenský s dílem *Anglie a Bílá Hora*.⁸ Teprve až v druhé polovině 20. století získávaly práce o cestování celistvější podobu. Heuristika se dostala na solidní úroveň a výzkum se více zaměřil na primární prameny. Zkoumala se především soukromá a úřední korespondence, deníkové záznamy, cestovní instrukce a například dodnes opomíjené účetní doklady. Výzkum od 80. let postupoval chronologicky k přelomu středověku a novověku. Tematicky se řadí k cestám šlechticů a studentů.⁹

V roce 1995 se v Ústí nad Labem konala konference, která se zabývala problematikou raně novověkého cestování. Z této konference vznikl sborník *Cesty a cestování v životě společnosti*. V něm se nacházelo deset článků k dějinám šlechtického cestování, především na dobu předbělohorskou. Pouze dva překročili třicetiletou válku.¹⁰

Deset let po konferenci v Ústí nad Labem se na půdě Katedry historických věd Filozofické fakulty Univerzity Pardubice konal třetí adventní kulatý stůl. V roce 2005 nesl název *Prameny k dějinám šlechtického cestování 1550 -1800* a jeho garantem se stal Jiří Kubeš. Jednání bylo rozděleno na tři bloky. První z nich se zabýval dobou předbělohorskou. Zlatým věkem cestování se věnoval druhý blok. Třetí blok prozkoumal dobu 18. století.¹¹

⁷ Alena VOLRÁBOVÁ, *Václav Hollar a Evropa mezi životem a zmarem (1607-1677)*, Národní galerie v Praze, 2007.

⁸ Otakar ODLOŽILÍK, *Cesty z Čech a Moravy do Velké Británie v letech 1563-1620*, Časopis Matice moravské 59, Brno, 1935, s. 241- 320. Josef POLIŠENSKÝ, *Anglie a Bílá Hora*, Praha, 1949.

⁹ Zdeňka TICHÁ (ed.), *Jak staří Čechové poznávali svět. Výbor ze starších českých cestopisů 14. -17. století*, Praha, 1985. Jaroslav PÁNEK, *Výprava*, Praha, 1987. Simona BINKOVÁ- Josef POLIŠENSKÝ a kol. (ed.), *Česká touha*, Praha, 1989.

¹⁰ Lenka BOBKOVÁ – Michaela NEUDERTO VÁ (ed.), *Cesty a cestování v životě společnosti*, Acta Universitatis Purkynianae philosophia et historica III., Studia Historica II., Ústí nad Labem, 1995.

¹¹ Jiří KUBEŠ (ed.), *Šlechtic na cestách v 16. -18. století*. Sborník příspěvků (nejen) ze třetího adventního kulatého stolu, který se na téma „Prameny k dějinám šlechtického cestování 1550–1800“ konal na půdě Katedry historických věd FF UPa dne 28. listopadu 2005, Pardubice 2007.

Mezi využitou literaturu k cestování můžeme zařadit knihu Martina Holého *Zrod renesančního kavalíra: výchova a vzdělávání šlechty z českých zemí na prahu novověku (1500-1620)* vydanou Historickým ústavem Akademie věd České republiky v roce 2010. Kniha shrnuje výchovu raně novověkého šlechtice od dětství až po vzdělávací kavalírské cesty do zahraničí, které tuto výchovu ukončovaly. Stejný autor vydal i článek v časopise *Folia Historica Bohemica* *Výchova a vzdělání české a moravské šlechty v 16. a v první třetině 17. století*, který se také zaměřuje vývoj vzdělání šlechtice.¹²

Zajímavou práci, shrnující dějiny cestovatelství od jeho počátků do novodobé historie, vydal v tematické řadě s názvem *Cestovatelství* v nakladatelství Paseka Michael Borovička. Kniha je rozdělena do čtyř hlav. Každá z nich představuje jednu etapu dějin cestovatelství. Pro naše období je důležitá hlava první, která popisuje vývoj cestovatelství od prvních českých cestovatelů raného středověku až po dobu 17. století.¹³

Pokud jde o literaturu k britským ostrovům, nelze opomenout dílo Otakara Odložilíka *Cesty z Čech a Moravy do Velké Británie v letech 1563 -1620*, které bylo vydáno v Časopisu Matice moravské v roce 1935. Seznamuje nás chronologicky s českými a moravskými šlechtici, kteří v daném období Anglii navštívili. Z dalších prací Otakara Odložilíka jsme využili knihu *Jednota bratrská a reformování francouzského jazyka*, v níž můžeme naleznout příslušníky Jednoty bratrské, kteří podnikali svoji cestu za vzděláním i na anglické univerzity. Nacházíme zde i zmínky o jejich pobytu a studiu na britských ostrovech. A v neposlední řadě jsme využili i knihy od Otakara Odložilíka *Karel starší ze Žerotína: 1564 -1636*. Kniha nám popisuje život tohoto raně novověkého významného českého šlechtice.¹⁴

K životům konkrétních šlechticů a k jejich cestám na britské ostrovy nalézáme další články a knihy. K Jindřichovi Hýzrlému je to článek Martina Holého *Jidřich Hýzrle z Chodů (1575 -1665) a jeho poznávací cesta po střední a západní Evropě v letech 1607 a 1608* ve

¹² Martin HOLÝ, *Výchova a vzdělání české a moravské šlechty v 16. a v první třetině 17. století*, *Folia Historica Bohemica* 21, 2005, s. 111-210. Martin HOLÝ, *Zrod renesančního kavalíra: výchova a vzdělávání šlechty z českých zemí na prahu novověku (1500-1620)*, Praha: Historický ústav AV ČR, 2010. Dále srov. Marie KOLDINSKÁ, *Každodennost renesančního kavalíra*, Praha, Litomyšl: Paseka, 2001. Petr MAŤA, *Svět české aristokracie: (1500 -1700)*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004.

¹³ Michael BOROVIČKA, *Velké dějiny zemí Koruny české - Tematická řada - Cestovatelství*, Praha, Litomyšl: Paseka, 2010.

¹⁴ Otakar ODLOŽILÍK, *Cesty z Čech a Moravy*, s. 241-320. Otakar ODLOŽILÍK, *Karel starší ze Žerotína: 1564-1636*, Praha: Melantrich, 1936. Otakar ODLOŽILÍK, *Jednota bratrská a reformování francouzského jazyka*. Filadelfie, 1964. Z novější literatury ke Karlu staršímu ze Žerotína například Tomáš KNOZ, *Karel starší ze Žerotína: Don Quijote v labyrintu světa*, Praha: Vyšehrad, 2008.

sborníku příspěvků k dějinám šlechtického cestování *Šlechtic na cestách v 16. – 18. století*. V článku se snažil autor vystihnout pozdní kavalírskou cestu tohoto českého šlechtice. Příspěvek Lydie Petránové *Příběhy z dob mušketýrů* na úvodních stránkách knihy *Příběhy Jindřicha Hýzrle z Chodů* shrnuje život tohoto šlechtice.¹⁵ Josef Polišínský se v roce 1934 pokusil shrnout život Zdeňka Brtnického z Valdštejna v článku *Život a smrt Zdeňka Brtnického z Valdštejna – přítele škol a umění*. Z novější literatury ke Zdeňku Brtnickému z Valdštejna pak Ondřej Podavka a jeho článek v časopise *Folia Historica Bohemica Památník Zdeňka Brtnického z Valdštejna z let 1591 -1600*.¹⁶

Ze zahraničních autorů k českému cestování a vzdělávání na univerzitách v Anglii napsal práci Robert F. Young. Ve svém článku *Bohemian Scholars and Students at the English Universities from 1347 to 1750* popisuje vzdělávání českých šlechticů na univerzitách v Anglii. Obecně k cestování v době raného novověku vydal knihu Ernest S. Bates *Touring in 1600. A study in the Development of Travel as a Means of Education*. Dalším titulem, který nás zavede do problematiky cestování v raném novověku, je od zahraničního autora Antoniho Maćzaka *Travel in Early Modern Europe*.¹⁷

1.3. Metody zkoumání

V práci bylo využito několik metod historického zkoumání. Za prvé se jednalo o komparativní metodu. V práci jsme porovnávali několik českých a moravských šlechticů, kteří ve zkoumané době cestovali na britské ostrovy. Následně jsme sledovali jejich příchod do země, zkoumali jsme, jestli se v Anglii vzdělávali na dvou tehdejších univerzitách, jestli se zajímali o památky v Anglii, a které z nich během svého pobytu navštívili. Také jaké pozorovali slavnosti

¹⁵ Martin HOLÝ, *Jindřich Hýzrle z Chodů (1575-1665) a jeho poznávací cesta po střední a západní Evropě v letech 1607 a 1608*. in: Jiří Kubeš (ed.), *Šlechtic na cestách v 16. -18. století*, Pardubice, 2007, s. 35-63. Lydie PETRÁŇOVÁ, *Příběhy z dob mušketýrů*, in: Věra PETRÁČKOVÁ – Jan VOGELTANZ – Alena ŠIMEČKOVÁ (edd.), *Příběhy*, Praha, 1979, s. 7-22. Michael BOROVIČKA, *Cestovatelství*, s. 156-159.

¹⁶ Josef POLIŠENSKÝ, *Život a smrt Zdeňka Brtnického z Valdštejna – přítele škol a umění*, in: *Studia Comeniana et historica*, XII, 24(1982), str. 37 – 44. Ondřej PODAVKA, *Památník Zdeňka Brtnického z Valdštejna z let 1591- 1600*, *Folia Historica Bohemica* 29, č. 1, Praha, 2014, s. 103-132. Ke Zdeňkovi Brtnickému z Valdštejna dále Simona BINKOVÁ- Josef POLIŠENSKÝ a kol. (ed.), *Česká touha*, s. 33-64. G. W. GROOS (ed.), *The Diary of Baron Waldstein*, London, 1981. Otakar ODLOŽILÍK, *Cesty z Čech a Moravy*, s. 280-288. Tentýž, *Jednota bratrská*, s. 52-58. František HRUBÝ (ed.), *Moravské korespondence a akta*, s. 120-121, 311-316. Martin HEMELÍK, *Zdeněk Brtnický z Valdštejna (Portrét renesančního šlechtice a vzdělance)*, IGLAVIA DOCTA svazek VI., Jihlava: Vysoká škola Polytechnická, 2014. Michael BOROVIČKA, *Cestovatelství*, s. 146-148. Petr MAŤA, *Svět české aristokracie*, s. 323-327.

¹⁷ Robert F. YOUNG, *Bohemian Scholars and Students at the English Universities from 1347 to 1750*, *English Historical Review* 38, 1923, s. 72-84. Ernest S. BATES, *Touring in 1600. A study in the Development of Travel as a Means of Education*, London, 1987. Antoni MAĆZAK, *Travel in Early Modern Europe*, Cambridge, 1995.

a zábavy, jak vycházeli s anglickou společností, a jaké bylo jejich přijetí u anglických panovníků. U dvou šlechticů jsme využili metodu case studies. Mohli jsme u nich zrekonstruovat jejich život, studia, cesty do zahraničí a kariéry po ní.

1.4. Struktura, otázky a cíle práce

Předložená práce je rozdělena do devíti kapitol včetně úvodu a závěru. První kapitolou je tento úvod, ve kterém charakterizujeme dosavadní literaturu k dějinám cestování na britské ostrovy. Ve druhé kapitole obecně charakterizujeme cestování raného novověku. Věnujeme se zde také různým typologiím cestování, s hlavním se zaměřením na tzv. kavalírské a vzdělávací cesty po Evropě. Především na cesty do Anglie. Třetí kapitola se zaměřuje na životy dvou šlechticů, kteří na přelomu 16. a 17. století cestovali na britské ostrovy. Charakterizujeme nejen jejich cestu, ale i jejich život před a po ní. Do této kapitoly jsme zařadili dva české šlechtice. Prvním z nich byl Zdeněk Brtnický z Valdštejna a druhým Jindřich Michal Hýzrle z Chodů. Následujících pět kapitol se zabývalo různými kulturními a vzdělávacími aspekty, které čeští cestovatelé při pobytu v Anglii pozorovali. Přes cesty do země, vzdělanost, anglickou společnost, slavnosti a zábavy až po místní navštívené památky.

Jaké otázky si můžeme klást při výzkumu dané problematiky? Jaké bylo cestování v raném novověku? Jaké typy cestování v této době existovaly? Jak se vyvíjela česká historiografie k dějinám cestování? Proč se šlechtici vydávali do zahraničí? Jak probíhaly přípravy na studijní cestu? Jaká byla cesta šlechtice do Anglie? Existovaly nějaké překážky? S jakými problémy se mohli při vstupu do země setkat a co všechno k nim potřebovali? Jak probíhal život na místních univerzitách a jak to v této době na Oxfordu a Cambridgi vypadalo? Dosáhli nějakí šlechtici touženého titulu? Jaký byl jejich vztah k anglické společnosti, jak se k ní mohli přidat? Prioritní záležitosti šlechticů byla snaha získat přístup k panovníkovi země. Jak tento přístup mohli získat a čeho všeho mohli využít? S jakými rituály, slavnostmi, zábavami se mohli setkat čeští šlechtici na britských ostrovech? Jaké památky během cest po Anglii navštívili? Jaké pro ně byli nejzajímavější? Otázek k tomuto tématu a k této problematice můžeme vypsát mnoho. V této práci se je pokusíme zodpovědět.

2. Cestování v raném novověku

Cestování bylo v raném novověku důležitou složkou života a dodnes zůstává významným nástrojem společenské a mezinárodní integrace.

2.1. Typologie cest v raném novověku

Jaroslav Pánek ve své stati *Čeští cestovatelé v renesanční Evropě* charakterizoval šest typů cestování. Byly to obchodní, politické a diplomatické, vojenské, náboženské, studijní a umělecké. První rozebereme obchodní cesty. Vzhledem ke špatnému splavu českých řek důležitou funkci obchodních cest vykonávaly silnice. Silnice byly nezbytné pro přepravu osob a zboží. Cesty politické a diplomatické závisely na rozhodnutích zemských úřadů či panovníka země. V 16. století vykonávali čeští šlechtici zejména cesty pro Habsburky. Vojenské cesty vedly především do Uher, kde se po celé 16. století bojovalo proti Turkům. Náboženský typ cestování měl více podob. Šlechtici cestovali na místa spjatá s raným křesťanstvím. Zájem byl v 16. století o pout' do Svaté země. Bohužel kvůli hrozícímu nebezpečí a délce cesty se šlechtici spokojili s památnými místy v Evropě. Navštěvovali chrámy s ostatky světců. Trvalým poutním místem byl stále Řím. Největší pozornost badatelů získaly cesty studijní. Je charakterizujeme podrobněji v následující podkapitole. Poslední skupinou jsou cesty umělecké. Cestovatelé projevovali zájem především o architekturu, malířství, sochařství, umělecké řemeslo, hudbu či divadlo.¹⁸

2.2. Kavalírské a vzdělávací cesty

Tyto cesty byly brány za poslední fázi výchovy a vzdělání. V průběhu 16. století se zvyšuje zájem o poznání zemí střední, západní a jižní Evropy. Součástí vzdělávacích cest byla i akademická peregrinace¹⁹. Michal Svatoš se ve svém článku rozhodl akademickou peregrinaci vzdělávacích cest ve středověku a raném novověku rozdělit do tří fází. První z nich datoval do poloviny 14. století. Do té doby museli studenti z českých zemí odcházet na zahraniční univerzity, neboť univerzita v českých zemích ještě neexistovala. Cesty studentů směřovaly do Paříže, Padovy či Boloně. V druhé fázi cesty domácích do zahraničí nekončí. Převážně se

¹⁸ Jaroslav PÁNEK, *Čeští cestovatelé v renesanční Evropě. Cestování jako činitel kulturní a politické integrace*, Český časopis historický 88, 1990, s. 641 -660. Také Jaroslav PÁNEK, *Cestování jako modernizační činitel středověké a raně novověké společnosti (Problémy a úkoly českého výzkumu)*, in: Lenka Bobková – Michaela Neudertová (ed.), *Cesty a cestování v životě společnosti*, Ústí nad Labem, 1995, s. 9 -22.

¹⁹ Akademická peregrinace bylo studentské putování, které umožňovalo svobodný pohyb mezi univerzitami. Michal SVATOŠ, *Akademická peregrinace a cesty za vzděláním*, in: Lenka BOBKOVÁ -Michaela NEUDERTOVÁ (ed.), *Cesty a cestování v životě společnosti*, Ústí nad Labem, 1997, s. 242.

jednalo o fakulty lékařské, které navštěvovali. Nově založená pražská univerzita v této fázi změnila směr akademické peregrinace. Studenti začali přicházet ze zahraničí do Prahy. Tento jev trval až do doby poděbradské, kdy z pražské univerzity vzniká zemská instituce s kališnickým zaměřením, které bylo hlavní překážkou pro příchod zahraničních studentů. Třetí fáze se pohybuje od poloviny 15. století do počátku 17. století a směr peregrinace se obrací zpět. Katolíci studují ve Vídni²⁰ a v Krakově. Nekatolíci odcházejí studovat na reformované školy do Švýcarska a Říše. V této fázi je dominující skupinou šlechtická a měšťanská peregrinace.²¹

Přesný věk pro odchod na kavalírskou cestu se udat přímo nedá. Šlechtici odcházeli na cestu zpravidla mezi patnáctým až dvacátým rokem, tedy i v době, kdy opouštěli partikulární školy. Na odchod se mohli chystat ze svého domova. V některých případech odcházeli na kavalírskou cestu ze škol ve vedlejších zemích nebo ze zahraničních partikulárních škol.²² Tyto cesty utvářely osobnost mladého aristokrata a z nezkušeného šlechtice se vracel kavalír.²³

Jak probíhala taková příprava na cestu? Jaká byla ta správná cesta? Co tehdy mohli cestovatelé poprvé využít, byly apodemické spisy, které jedince nabádaly, jak se dobře připravit na cestu. Apodemičtí teoretici průběh celé cesty rozdělili na tři hlavní části. První částí byla samotná příprava na cestu. Ve fázi příprav by měl člověk prostudovat dostupná apodemika, zjistit si realie země, do které se chystá. Během cesty se měly dodržovat lékařské pokyny. Cestovatel se měl chovat nekonfliktně v konfesijních, ale i v politických záležitostech. Dále příručky doporučovaly, aby se člověk seznámil s místními osobnostmi a nevyhýbal se styku s lidmi všech vrstev společnosti. Apodemiky také doporučovaly vést si cestovatelský deník.²⁴

K cestě šlechtice bylo potřeba zajistit osoby, které by vyrazily společně s ním na vzdělávací cestu. Nejdůležitější místo v průvodu měl preceptor. O něm se většinou šlechtici radili s příbuznými a známými, než nějakého vybrali. Úkolem preceptorů bylo utváření

²⁰ Za vlády Maxmiliána II. prožívala univerzita ve Vídni období náboženské tolerance. V roce 1578 byl Rudolfem II. dosazen na post kancléře univerzity místo nekatolického rektora katolík Melchior Khlesl, který svým prvním opatřením zavedl požadavek římsko-katolického vyznání všech studentů univerzity. Kateřina Schwabiková, *Česká šlechta a univerzity německé jazykové oblasti v raném novověku (Čeští páni a rytíři, imatrikulovaní v letech 1550 -1620 na univerzitách nynějšího Německa, Rakouska a Švýcarska)*, Acta Universitatis Carolinae. Historia Universitatis Carolinae Pragensis, 2008, s. 76.

²¹ Michal SVATOŠ, *Akademická peregrinace*, s. 247 -248.

²² Martin HOLÝ, *Zrod renesančního kavalíra*, s. 352 -353. Tentýž, *Výchova*, s. 179.

²³ Petr MAŤA, *Svět české aristokracie*, s. 317.

²⁴ Lucie STORCHOVÁ, *Ars apodemica, Umění pochopit a popsat „cizí kraje“*, Dějiny a současnost 25, 2003, s. 10 -12.

programu studijní cesty a zajištění ubytování, stravování, ošacení či dopravy. Důležitý byl i dohled na šlechticovo chování, vzdělávání a výchovu. Úkolem preceptora také bylo informovat rodiče či poručníky mladých šlechticů.²⁵ Také se s nimi radili, když si s něčím nevěděli rady.²⁶ Ve službách českého šlechtice Jaroslava ze Smiřic byl vychovatel Kašpar Dornavius. Po ukončení studií ve Francii se na jaře 1607 Jaroslav s Dornaviem vydal na cestu na britské ostrovy.²⁷ Pokud nebyl šlechtic s preceptorem spokojený, mohlo dojít k jeho výměně.²⁸

Jestliže byl preceptor vybrán, tak potom se řešila otázka financování.²⁹ Doklady a cestovní účty se ve velké míře nedochovaly.³⁰ Zahraniční cesta pro šlechtice a jeho rodinu byla finančně náročná. Museli financovat ubytování, náklady na cestovní prostředky, stravu, ošacení, platili osoby, doprovázející šlechtice na cestě, a mnoho dalších věcí.³¹ Finanční rozbor šlechtické cesty můžeme naleznout u výpravy české šlechty do Itálie v letech 1551- 1552. Tu ve svém díle rozebral Jaroslav Pánek. Šlechtici, kteří do Itálie cestovali, netušili, kolik by cesta mohla stát. Během dlouhé doby, kterou strávili na cestách, pro někoho znamenala finanční pohromu. Někteří si nové peníze museli vypůjčit v italských bankách. O peníze pro doprovod požádal i Maxmilián II. svého bratra Ferdinanda I.³²

K přípravě na cestu patřilo také obstarání pasu. Ty vydával panovník. Z doby předbělohorské je nalezneme například ve fondu Stará manipulace ve Státním ústředním archivu v Praze.³³

O prvním cíli, který šlechtice a jeho družinu čekal, se rozhodovalo ještě před odjezdem do zahraničí. Od druhé poloviny 16. století se volba cíle vzdělávací cesty vybírala podle

²⁵ Martin HOLÝ, *Zrod renesančního kavalíra*, s. 354. Tentýž, *Výchova*, s. 180.

²⁶ Například vychovatelé Zdeňka Brtnického z Valdštejna poprosili o radu Karla staršího ze Žerotína. Otakar ODLOŽILÍK, *Jednota bratrská*, s. 53.

²⁷ Otakar ODLOŽILÍK, *Cesty z Čech a Moravy*, s. 292. Josef HEJNIC – Jan MARTÍNEK, *Rukověť humanistického básnictví II*, Praha: Academica, 1966, s. 63.

²⁸ Martin HOLÝ, *Zrod renesančního kavalíra*, s. 356.

²⁹ K nákladům na cestování srov. Ernest S. BATES, *Touring in 1600*, s. 313-379.

³⁰ Existují výjimky. Zdeňkovi Brtnickému z Valdštejna bylo od dubna 1599 do února 1600 posláno 2 500 tolarů. Vladimír VOLDÁN, *Náklady na zahraniční studie p. Zdeňka Brtnického z Valdštejna*, *Vlastivědný věstník moravský* 17, 1965, s. 33-37.

³¹ Martin HOLÝ, *Zrod renesančního kavalíra*, s. 357.

³² Jaroslav PÁNEK, *Výprava české šlechty do Itálie v letech 1551-1552*, České Budějovice: Veduta, 2003, s. 88-89.

³³ Více o pasech v kapitole IV. O problematice pasů v raném novověku Zdeněk Hojda, *Pasy 16. -18. století jako pragmatické písemnosti*, Zdeněk HOJDA- Hana PÁTKOVÁ (ed.), *Pragmatické písemnosti v kontextu právním a správním*, Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2008, s. 155-186. Také Jaroslav PÁNEK, *Výprava*, s. 30.

konfesijního zaměření šlechtice. Katoličtí šlechticové navštěvovali univerzity katolické. Ty se nacházeli převážně v Itálii a ve Francii, kde to byla například univerzita v Orléanse. Nekatoličtí šlechtici přicházeli na univerzity ve Svaté říši římské národa německého³⁴, dále ve Švýcarsku do Basileje³⁵ a Ženevy. V Nizozemí studovali na univerzitě v Leidenu.³⁶ Členové Jednoty bratrské vyhledávali v druhé polovině 16. století studium i na britských ostrovech.³⁷

Během studijní cesty šlechtici bydleli v hostincích nebo městských domech. Při studiu na univerzitě pobývali často u profesorů. Při odchodu z akademie byly vydávány oslavné sbírky psaných básní.³⁸ Často šlechtici získali během cest i první sexuální zkušenosti.³⁹

Součástí kavalírské cesty byl i pobyt šlechtice na některém z evropských dvorů. Na něm šlechtic získal zkušenosti o nových dvorských etiketách, mezi které patřila mluva, pohyb, držení těla apod.⁴⁰ Karel starší ze Žerotína získal nové zkušenosti na více dvorech. V roce 1585 pobýval u dvora francouzského krále, Jindřicha IV.⁴¹ a v roce 1587 na alžbětinském dvoře.⁴² Studijní cesty mohly cestovatele i potrápit. Šlechtici během jízd mohli onemocnět. Preceptoři pak museli vyhledat lékaře. Výhodu měli ti mladí šlechtici, jejichž vychovatel byl zároveň i lékařem. Předčasně ukončovali cestu, když došlo k úmrtí někoho z rodiny.⁴³

V období raného novověku došlo ke změně ve výchově a výuce šlechtice v důsledku změn role šlechty ve státě. Spíše byl kladen důraz na získání dovedností, znalostí a společenský vazeb, aby obstáli ve funkcích vzrůstajícího aparátu, v armádě či zemských úřadech.⁴⁴

³⁴ Z univerzit na území Říše to byl například Marburg. Univerzita vznikla až v 16. století, přesto byla výjimečná, protože byla první protestantskou školou, která se zřídila za účelem podpory a šíření luteránské víry. Kateřina Schwabinová, *Česká šlechta a univerzity německé jazykové oblasti*, s. 72.

³⁵ Univerzita v Basileji patřila ze strany Čechů mezi nejvyhledávanější protestantské univerzity. Založena byla v 15. století. Kateřina Schwabinová, *Česká šlechta a univerzity německé jazykové oblasti*, s. 61.

³⁶ Martin HOLÝ, *Výchova*, s. 186-191.

³⁷ Více v kapitole V. Také Otakar ODLOŽILÍK, *Jednota bratrská*, Filadelfie, 1964.

³⁸ Josef HEJNIC – Jan MARTÍNEK, *Rukověť humanistického básnictví I-VI.*, Praha: Academica, 1966-2011.

³⁹ Martin HOLÝ, *Výchova*, s. 196-197.

⁴⁰ Petr MAŤA, *Svět české aristokracie*, s. 316.

⁴¹ Otakar ODLOŽILÍK, *Karel starší ze Žerotína*, s. 70 a následující.

⁴² Tentýž, *Cesty z Čech a Moravy*, s. 259.

⁴³ Martin HOLÝ, *Výchova*, s. 201-202.

⁴⁴ Tamtéž, s. 203.

3. Osudy Zdeňka Brtnického z Valdštejna a Jindřicha Michala Hýzrla z Chodů

Tato kapitola je zaměřena na životy dvou českých šlechticů, jež se na přelomu 16. a 17. století vydali na svoje putování po střední a západní Evropě a navštívili rovněž britské ostrovy. Jsou to Zdeněk Brtnický z Valdštejna a Jindřich Michal Hýzrl z Chodů. Mezi životy těchto šlechticů nalézáme rozdíly, které se pokusíme rozebrat. Mezi ně můžeme zařadit jejich původ, kariéry, které během svého života vykonávali. Dalším rozdílným faktorem byl věk, ve kterém se vydali na svoji kavalírskou cestu po střední a západní Evropě. Zdeněk Brtnický z Valdštejna vyrazil na svoji vzdělávací cestu v mladém věku, ve kterém se na ni šlechtici obvykle vydávali.⁴⁵ Naopak Jindřich Hýzrl z Chodů svoji zahraniční cestu po střední a západní Evropě podnikl až ve čtyřiceti letech.⁴⁶ Mezi další rozdíl můžeme zařadit podobu jejich cest. Zdeněk Brtnický z Valdštejna cestoval za vzděláním na evropské univerzity, jež měly ukončit jeho výchovný a vzdělávací proces šlechtice. Naproti tomu cesta Jindřicha Hýzrla z Chodů se od ostatních lišila. Ten se na ni vydal v dospělém věku, oproti ostatním šlechticům. Podle Martina Holého je jeho cesta příkladem nového typu cestování, který začal v posledních letech předbělohorské doby vznikat. Tato nová typologie rozšířila typy cest, které ve své článku zaznamenal Jaroslav Pánek, a které jsou v mé práci rozebrány ve II. kapitole.⁴⁷ Tato jeho cesta vytvořila předpoklad k vzniku moderní turistiky. Jeho cestu Martin Holý označuje za cestu poznávací.⁴⁸

3.1. Zdeněk Brtnický z Valdštejna

Zdeněk pocházel ze západomoravské větve rodu Valdštejnů, konkrétněji z tzv. sádecké větve rodu. Byl synem Jindřicha Brtnického z Valdštejna a jeho manželky, Zuzany Heltové z Kementu. Sám Zdeněk se narodil v roce 1581.⁴⁹ Jeho otec byl majitelem panství Sádek. Již v roce 1578 si od Rudolfa II. vyžádal list, který mu dovoľoval sepsat poslední vůli. Jindřich Brtnický zemřel již v roce 1589. Hlavou rodu se stal Zdenkův strýc, Hynek Brtnický

⁴⁵ Šlechtici vyjížděli obvykle na svojí kavalírskou cestu ve věku patnácti až dvaceti let. Martin HOLÝ, *Výchova*, s. 179. Tentýž, *Zrod renesančního kavalíra*, s. 352.

⁴⁶ Věra PETRÁČKOVÁ – Jan VOGELTANZ – Alena ŠIMEČKOVÁ (edd.), *Příběhy*, s. 119.

⁴⁷ Jaroslav PÁNEK, *Čeští cestovatelé*, s. 661-682.

⁴⁸ Martin HOLÝ, *Jindřich Hýzrl*, s. 53.

⁴⁹ Ondřej PODAVKA, *Památník Zdeňka Brtnického z Valdštejna* s. 105. Jiní autoři udávají, že se Zdeněk Brtnický z Valdštejna narodil v roce 1582. Josef POLIŠENSKÝ, *Život a smrt Zdeňka Brtnického z Valdštejna*, s. 38. Otakar ODLOŽILÍK, *Jednota bratrská*, s. 52.

z Valdštejna. Ten zemřel v roce 1595 a odkázal Zdeňkovi panství Brtnice a Moravské Budějovice. Od smrti rodičů (jeho matka zemřela v roce 1592) se o Zdeňka Brtnického z Valdštejna starali poručníci. Známí jsou Jiří Volf Křinecký z Ronova a na Přísece a Smil Osovský z Doubravice.⁵⁰ Vliv u něj měl i Karel starší ze Žerotína.⁵¹ V díle Františka Hrubého lze nalézt dopis Karla staršího ze Žerotína Zdeňkovi Brtnickému z Valdštejna, ve kterém ho seznamuje se smrtí jeho strýce a slibuje mu pomoc při jeho vzdělání.⁵²

Již v roce 1592 navštěvoval městskou školu v Jihlavě. Po dobu dvou let od roku 1594 byl ve škole v Břehu. Na zahraniční vzdělávací cestu se vydal v srpnu roku 1596. Jeho první cesta vedla do Štrasburku, kde nastoupil do štrasburské školy. Na zdejší školu jej doporučil Karel starší ze Žerotína.⁵³ Jeho dozorem při cestách se stal Adam Ropal z Rifmberka. Ve Štrasburku pobýval celkem tři léta.⁵⁴

V roce 1599 se Zdeněk Brtnický z Valdštejna připravoval na další cestu, když ukončil studia ve Štrasburku. Na výběr měl mezi Itálií a Francií. Poručníci požádali o radu Karla staršího ze Žerotína. Ten mu doporučoval, aby odcestoval do Itálie. Sám Karel považoval italské způsoby za přiměřenější než francouzské, kterým přičítal vrtkavost a lehkomyšlnost. Zdeněk Brtnický z Valdštejna se přesto rozhodl odjet do Francie.⁵⁵

Cesta do Paříže trvala Zdeňkovi a jeho družině necelé dva týdny. Ve městě se ubytoval v hostinci u „Železného kříže“. Hned druhý den po příjezdu za ním dorazil Petr Cornelius van Brederode⁵⁶ a nabídl mu pomoc při cestách po Francii. Zdeněk nevěděl, jak se o něm dozvěděl, ale nejspíše díky přímlově Karla staršího ze Žerotína.⁵⁷ Hned po příjezdu do Paříže se Zdeněk Brtnický z Valdštejna setkal s francouzským králem, Jindřichem IV. Nepotkal se s ním v královských komnatách, ale v domě jednoho zámožného Itala, kde byl král hostem na obědě.

⁵⁰ Ondřej PODAVKA, *Památník Zdeňka Brtnického z Valdštejna* s. 105.

⁵¹ Josef POLIŠENSKÝ, *Život a smrt Zdeňka Brtnického z Valdštejna*, s. 38.

⁵² Libuše URBÁNKOVÁ-HRUBÁ (ed.), František Hrubý, *Etudiants*, s. 133. Také Noemi REJCHRTOVÁ (ed.), *Karel starší ze Žerotína*, s. 77-79.

⁵³ František DVORSKÝ (ed.), *Dopisy Karla st. ze Žerotína*, s. 140–142.

⁵⁴ Otakar ODLOŽILÍK, *Jednota bratská*, s. 52, 53. Ondřej PODAVKA, *Památník Zdeňka Brtnického z Valdštejna* s. 105.

⁵⁵ Tamtéž, s. 53. Libuše URBÁNKOVÁ-HRUBÁ (ed.), František Hrubý, *Etudiants*, s. 135.

⁵⁶ Petr Cornelius van Brederode byl původem z Nizozemí. Nejspíše na univerzitě v Ženevě se seznámil s Karlem starším ze Žerotína. Brederode studoval také v Basileji a věnoval se nejvíce studiu práv. Přesně se neví, co Brederode dělal v létě 1599 v Paříži. Podle Otakara Odložilíka již pracoval v diplomatických službách nizozemských stavů. Otakar ODLOŽILÍK, *Jednota bratská*, s. 53

⁵⁷ Otakar ODLOŽILÍK, *Jednota bratská*, s. 53.

Po setkání s ním si prošel Paříž a její okolí. Následně odcestoval i s Brederodem, který mu dělal průvodce, do Španělského Nizozemí a Spojených nizozemských provincií. V nich uviděl mnoho zajímavých míst od Antverp, Bruselu, Rotterdamu po Amsterdam. Poté se opět vrátil do Francie a rozhodl se na zimu 1599/1600 odjet do Orléansu, kde se zapsal na tamní univerzitu. Ta byla známá v Čechách i na Moravě jako významné centrum studií práv.⁵⁸ Na univerzitě se zdržel do března 1600. Poté se opět vrátil do Paříže, kde se začal připravovat na cestu do Anglie.⁵⁹

Do Anglie dorazil Zdeněk Brtnický z Valdštejna 26. června 1600 a na francouzský břeh se vrátil 6. srpna 1600. Během jeho více než měsíční návštěvy země putoval přes Dover, Canterbury do Londýna, kde navštívil místní památky. Setkal se také s královnou Alžbětou v Greenwichi. Jeho pozornosti neunikla ani univerzitní města Cambridge, Oxford a plno dalších míst v okolí Londýna.⁶⁰

*Tabulka 1 Přehled nejvýznamnějších míst, které Zdeněk Brtnický během své cesty po Anglii navštívil*⁶¹

Místo návštěvy	Navštívené dny
Dover	26. -29. června 1600
Canterbury, Rochester, Gravesend	29. – 30. června 1600
Londýn	30. června – 10. července 1600
Greenwich	9. července 1600
Theobalds	10. července 1600
Cambridge	10. – 13. července 1600
Oxford	15. – 25. července 1600
Londýn	26. července – 4. srpna 1600

⁵⁸ Více k tomuto tématu Marie Ludmila ČERNÁ, *Studenti ze zemí českých na universitě v Orléansu a na některých jiných francouzských universitách*, Český Časopis Historický 40, 1934, s. 347–362, 548–564.

⁵⁹ Otakar ODLOŽILÍK, *Jednota bratrská*, s. 53-55.

⁶⁰ Josef POLIŠENSKÝ, *Život a smrt Zdeňka Brtnického z Valdštejna*, s. 39-40. Podrobně o těchto místech v kapitolách IV- VIII.

⁶¹ G. W. GROOS, *The Diary of Baron Waldestein*, s. 25-181.

Richmond	28. července 1600
Rochester, Canterbury, Dover	4. srpna – 6. srpna 1600

Z následující tabulky je vidět, že nejvíce času strávil Zdeněk Brtnický z Valdštejna se svojí družinou v Londýně. Po něm následoval pobyt v Oxfordu a následně v Cambridgi, kde strávil tři dny.

Po návštěvě Anglie se vydal přes Francii do Ženevy, kde pobýval krátký čas, neboť se zde na místní univerzitu zapsat nechtěl. Přes Basilej se vrátil do Štrasburku, kde si prý připadal jako doma. Ze Štrasburku cestoval i do Itálie, kde navštívil mnoho italských měst, jako byla Verona, Benátky, Padova, Florencie, Řím, Neapol a Milán.⁶² Cesta Zdeňka Brtnického z Valdštejna se dala pokládat za „grand tour“.⁶³ Jeho putování po západní Evropě trvalo bez pár týdnů téměř šest let.⁶⁴

Po návratu domů se ujal svého dominia, které čítalo panství Brtnice, Moravské Budějovice, které zdědil po strýci Hynkovi, a Sádek, který zdědil po otci. Tím se z něj stal velmi bohatý šlechtic. Ve svém životě byl dvakrát ženat. Svoji první manželku si vybíral dlouho. I příbuzní se mu snažili pomoci při hledání vhodné ženy, avšak neúspěšně. Až jednoho dne, když byl v době pana Trčka, potkal tu pravou. Byla jí Magdaléna z Thurnu. Když ji uviděl, „byl jsem zasažen šípy Cupidovými, pobídnut ostruhami Venuše. A ovládla mě láska k ní. Bůh buď přízni začatému“.⁶⁵ Po její smrti se oženil s Kateřinou Křineckou z Ronova. Spolu s ní pobýval v domech v Jihlavě, Brně či na panství v Sádce.⁶⁶

Vrchol jeho kariéry přišel až v posledních letech jeho života. Po vypuknutí českého stavovského povstání se přidal na stranu proti Habsburkům. V roce 1619 byl zvolen do directorské vlády na sněmu v Brně. Na počátku roku 1620 vítal nového českého krále, Fridricha

⁶² Petr MAŤA, *Svět české aristokracie*, s. 326.

⁶³ Pojem Grand Tour se prosadil jako označení šlechtického cestování až v 17. a hlavně 18. století. Především ho dodnes používá anglosaská literatura. Přímý pojem „kavalírská cesta“ v mnou sledované době neexistoval. Martin HOLÝ, *Zrod renesančního kavalíra*, s. 347.

⁶⁴ Odjezd z Moravy byl dne 19. srpna 1600 a příjezd do českých zemí byl 5. června 1602. Petr MAŤA, *Svět české aristokracie*, s. 324. Otakar ODLOŽILÍK, *Jednota bratrská*, s. 57.

⁶⁵ Marie KOLDINSKÁ, *Každodennost renesančního kavalíra*, s. 35.

⁶⁶ Ondřej PODAVKA, *Památník Zdeňka Brtnického z Valdštejna* s. 105. Josef POLIŠENSKÝ, *Život a smrt Zdeňka Brtnického z Valdštejna*, s. 40.

Falckého, a zimní královnu, Alžbětu Stuartovnu.⁶⁷ Po porážce na Bílé hoře byl na jaře 1621 na rozkaz nového guvernéra Moravy, kardinála Dietrichštejna, zatčen a poslán do vězení Špilberk v Brně. Zdeněk doufal v pomoc Karla staršího ze Žerotína.⁶⁸ Jeho rodině byly zabaveny šperky a peníze. O propuštění se zajímal i příbuzný Adam z Valdštejna. Jemu šlo hlavně o záchranu majetku ve prospěch rodu Valdštejn. Zdeněk ho několikrát v dopisech prosil, aby se za něj u císaře Ferdinanda II. přimluvil.⁶⁹ Zdeněk během věznění onemocněl a 24. června 1623 zemřel. Jeho majetek byl konfiskován. Část majetku se pak dostala do Švédska a posléze do Říma. Příkladem je Zdeňkův deník, který se v Římě dodnes nachází.⁷⁰

3.2. Jindřich Michal Hýzrle z Chodů

Na rozdíl od Zdeňka Brtnického z Valdštejna, Jindřich Hýzrle z Chodů pocházel z nemajetné rodiny, která nemohla svým dětem poskytnout náležitou výchovu a vzdělání. O svém narození se zmínil v úvodu svých pamětí.⁷¹ Jindřich Hýzrle z Chodů se narodil roku 1575 v pondělí po Třech králích jako prvorozený syn do rodiny. Otcem Jindřicha byl Kryštof Hýzrle z Chodů a na Hodkově a jeho matka nesla jméno Lidmila Robmhamková ze Suché a na Bohdanči. Po narození byl Jindřich pokřtěn. Mezi jeho kmotry byli například Vilém z Rožmberka nebo Adam Slavata z Chlumu a z Košumberka.⁷²

Již v sedmi letech začal docházet do školy, kde pobýval až do roku 1584.⁷³ V desátém roce svého života vstoupil do služby jako páže na dvůr Jana z Pernštejna, kde pobýval přes dva roky. V roce 1587 navštívil arcikníže Arnošt Rakouský svého bratra Rudolfa II. v Praze.⁷⁴ Díky doporučení Jana z Pernštejna se mladý Jindřich dostal do služeb arciknížete a odjel s ním na jeho dvůr do Vídně. Zde se naučil všemu, co náleželo k dokonalému kavalírovi. Jeho výchova byla financována z prostředků arciknížete. Učil se literatuře, dvorské etiketě, ale také rytířským

⁶⁷ Tím splnil slib, který dal Alžbětě I., že by rád sloužil jejímu království. Viz Zdeňkův proslov královně v VI. kapitole poznámka 169.

⁶⁸ František HRUBÝ (ed.), *Moravské korespondence a akta I.*, s. 120-121.

⁶⁹ Tamtéž, s. 311-316.

⁷⁰ Josef POLIŠENSKÝ, *Život a smrt Zdeňka Brtnického z Valdštejna*, s. 41.

⁷¹ Věra PETRÁČKOVÁ – Jan VOGELTANZ – Alena ŠIMEČKOVÁ (edd.), *Příběhy*, s. 29.

⁷² Tamtéž, s. 30.

⁷³ Tamtéž, s. 30.

⁷⁴ Josef JANÁČEK, *Rudolf II. a jeho doba*, s. 278.

dovednostem, jako byla jízda na koni, šerm či tanec. Naučil se zde i mnoho jazyků. Kromě češtiny a němčiny také latinu, francouzštinu a španělštinu.⁷⁵

V roce 1593 následoval svého pána na bruselský dvůr, kde arcivévoda Arnošt nastoupil do úřadu místodržitele španělského Nizozemí. V této době se v Jindřichovi probudila touha ke slávě a bohatství, které chtěl získat vojenskou službou. Stal se z něj voják. V 90. letech vypukla opět válka s Osmanskou říší. Jindřich Hýzrle se účastnil vojenské služby v Uhrách v letech 1594-1596 a 1603-1606. Boje byly ukončeny mírem v roce 1606.⁷⁶ Poté se vrátil domů ke své manželce. Byla jí Anežka, dcera Sebastiána ze Šanova. Z manželství se jim narodilo osm dětí. Šest z nich před jeho cestou po Evropě a dvě po ní.⁷⁷ Po tolika letech účasti ve válce nevěděl, co by měl dělat. Po ukončení války neměl žádné příležitosti někam vyjet. Proto se asi z tohoto důvodu vydal na zahraniční cestu po západní Evropě.⁷⁸ Na ni se vydal jen krátce po narození syna.⁷⁹

Během let 1607 a 1608 navštívili Říši, Francii, Anglii a Nizozemí.⁸⁰ Na cestu se vydal 20. února 1607 se s dvěma služebníky rytířského stavu. Cestu do Svaté říše římské národa německého absolvoval poštovními vozy.⁸¹ V Říši navštívil například města Mnichov, Stuttgart, Štrasburk. Ve Štrasburku pobyl čtyři dny. Město bylo známé, kromě jiného, pro svoji školu, jež byla založena pedagogem a reformátorem Johannem Sturmem v roce 1538. Jindřicha však více zajímaly pamětihodnosti. Do deníku zaznamenal navštívení gotické katedrály, která měla 143 metrů vysokou severní věž, městského špitálu či městské zbrojnice.⁸²

Při pobytu ve Francii navštívil Paříž, kde si například prohlédl Bastilu, městskou pevnost. Samozřejmě nemohl vynechat královský dvůr. V době jeho návštěvy ve Francii vládl Jindřich IV. Navarrský. Přístup ke dvoru si zajistil rekomendačními dopisy. Při jeho druhém pobytu v Paříži se věnoval hlavně místním zábavám.⁸³ Při pobytu v Anglii navštívil hlavní

⁷⁵ Věra PETRÁČKOVÁ – Jan VOGELTANZ – Alena ŠIMEČKOVÁ (edd.), *Příběhy*, s. 33, 179. Také Martin HOLÝ, *Jindřich Hýzrle*, s. 38. Petr MAŤA, *Svět české aristokracie*, s. 318.

⁷⁶ Martin HOLÝ, *Jindřich Hýzrle*, s. 40.

⁷⁷ Věra PETRÁČKOVÁ – Jan VOGELTANZ – Alena ŠIMEČKOVÁ (edd.), *Příběhy*, s. 63 a následující, 254 a 283.

⁷⁸ Tamtéž, s. 118.

⁷⁹ Tamtéž, s. 172. Marie KOLDINSKÁ, *Každodennost renesančního kavalíra*, s. 172.

⁸⁰ Tamtéž, s. 119 a následující.

⁸¹ Přesná data cesty ve svém díle neuvádí. Toto je jedno z mála, které v jeho pamětech můžeme naléznout. Tamtéž, s. 119.

⁸² Tamtéž, s. 127. Martin HOLÝ, *Jindřich Hýzrle*, s. 45-46.

⁸³ K pobytu ve Francii Tamtéž, s. 128-136. Tamtéž, s. 47-51.

město Londýn, kde se věnoval místním zábavám, prohlédl si místní památky, seznámil se s anglickou společností a několik měsíců pobýval u královského dvora. Při té příležitosti se setkal i s anglickým králem Jakubem I. Zcela během pobytu na britských ostrovech vynechal návštěvu Cambridge a Oxfordu.⁸⁴ Po Anglii Jindřich Hýzrle z Chodů ještě navštívil Nizozemí.

Po návratu domů z cest se vrátil s nově získanými zkušenostmi. Jindřich Hýzrle z Chodů vstoupil do služeb českých stavů jako rytmistr. Snažil se o získání přízně habsburského rodu. V roce 1610 se stal komorníkem pasovského biskupa Leopolda Habsburského. U něj vykonával Jindřich Hýzrle z Chodů také funkci rytmistra, plukovníka a velitele dělostřelectva.⁸⁵ V této době začal Hýzrle sepsávat, německy, své vzpomínky, jež následně doplnil ve dvacátých a i třicátých letech. Později se také rozhodl napsat paměti v jazyce českém. Nákladným životem, který vedl, se dostal do dluhů. Musel prodat majetek v Čechách a na čas se s manželkou a dětmi odstěhovali do zahraničí. Během počátku třicetileté války se Hýzrle ocitl na straně Habsburků. První roky třicetileté války patřili mezi jeho neúspěšnější. V roce 1623 však musel po těžké nemoci rozpustit svůj pluk. Během rekatolizace získal nový majetek. Za podporu Habsburků ho Ferdinand II. v roce 1629 odměnil povýšením do panského stavu. Z majetku, který nabyt, se s rodinou opět usadil v Čechách. Jindřich Hýzrle z Chodů zemřel 18. dubna 1665 v úctyhodném věku jednadevadesáti let.⁸⁶

⁸⁴ Podrobněji o Jindřichově putování po Anglii v kapitolách IV. -VIII.

⁸⁵ Josef JANÁČEK, *Rudolf II. a jeho doba*, s. 480.

⁸⁶ Lydia PETRÁŇOVÁ, *Příběhy z dob mušketýrů*, in: Věra PETRÁČKOVÁ – Jan VOGELTANZ – Alena ŠIMEČKOVÁ (edd.), *Příběhy*, s. 18-22.

4. Cesty do Anglie a jejich frekvence v období druhé poloviny 16. století a první třetiny 17. století

V této kapitole se budeme zabývat příjezdem šlechticů na britské ostrovy. Odkud šlechtici přicházeli, z jakých přístavů se do země přijížděli, jaká byla jejich cesta přes Lamanšský průplav, jaké překážky při vstupu do země museli překonat a s jakými problémy se mohli setkat. To jsou otázky, které se zde pokusíme vyřešit.

4.1. Příchod do Anglie

Nejčastějším výchozím bodem příjezdu do Anglie byly přístavy ve Francii a Spojených nizozemských provinciích. Z těchto míst nejčastěji vyplouvali šlechtici z mého sledovaného období. Z francouzského města Calais, které Francie získala zpátky v roce 1558, v roce 1600 vyplul Zdeněk Brtnický z Valdštejna.⁸⁷ Jindřich Hýzrle cestoval z francouzského přístavního města Dieppe.⁸⁸ Ze Spojených nizozemských provincií cestoval například Karel starší ze Žerotína při své cestě do Anglie roku 1587.⁸⁹ Všichni zmínění šlechtici pluli do anglického Doveru.

Cesta na britské ostrovy byla součástí kavalírských šlechtických cest, na kterou se šlechtici vydávali. Většinou před příjezdem do Anglie šlechtici přicházeli z měst, ve kterých studovali na univerzitě. Mezi tyto případy můžeme zařadit Zdeňka Brtnického z Valdštejna, který se před cestou do Anglie nacházel ve Francii, kde studoval na univerzitě v Orléans. Jindřich Hýzrle také před pobytem v Anglii pobýval ve Francii. Byl to jeho druhý pobyt v Paříži, proto se spíše věnoval různým druhům dobové zábavy, mezi které můžeme zařadit například divadlo, či navštěvoval různé zámky a hrady.⁹⁰

Prvním zkouškou při cestě do Anglie, byla plavba po moři. Myslím si, že v době raného novověku existoval strach plavit se po moři do Anglie. To mnoho lidí mohlo od cesty odradit. Nejvíce se lidé v této době báli špatného počasí. Šlechtici měli s nepřízní počasí při cestě do Anglie špatné zkušenosti. Ve sledované době se z Calais do Doveru bylo možné dostat za 4 hodiny.⁹¹ Mezi městy Calais a Dover je šířka průlivu nejúžší. Přesto nepříznivé počasí

⁸⁷ Simona BINKOVÁ- Josef POLIŠENSKÝ a kol. (ed.), *Česká touha*, s. 35.

⁸⁸ Martin HOLÝ, *Jindřich Hýzrle*, s. 51.

⁸⁹ Otakar ODLOŽILÍK, *Cesty z Čech a Moravy*, s. 258.

⁹⁰ Martin HOLÝ, *Jindřich Hýzrle*, s. 50.

⁹¹ Ernest S. BATES, *Touring in 1600*, s. 60.

mohlo tuto situaci změnit. O tom se přesvědčili v roce 1610 dva velvyslanci, kteří museli čekat 14 dní na to, aby mohli přejet z anglického přístavu Dover do Calais. A takových případů můžeme i minulosti najít více.⁹²

Špatnou zkušenost s přejezdem na své cestě do Anglie měl i Jindřich Hýzrle z Chodů v roce 1607. Hýzrle musel čekat tři dny kvůli nepříznivému počasí v přístavním městě Dieppe. Při čekání na dobrý vítr se s patronem jedné kupecké lodi domluvil, že s nimi popluje do Doveru, anglického přístavu. A opravdu ráno, 13. srpna 1607, vypluli z přístavu.⁹³ Po celý den byl příjemný vítr, proto patron lodi nakázal posádce vytáhnout všechny plachty a rozvinout je. K večeru však začal vát silný vítr, a proto patron nařídil většinu plachet stáhnout. Velký vítr způsobil obrovské vlny. Na to nebyli Jindřich Hýzrle z Chodů a Jiřík Kuneš⁹⁴ zvyklí. Propukla u nich silná mořská nemoc. Vítr byl natolik prudký a vydržel silně vát celou noc. Utišil se až za brzkého rána. Na večer, 14. srpna 1607, Hýzrle spatřil bílé doverské skály.⁹⁵ I cesta pro další cestovatele a šlechtice byla velmi strastiplnou zkušeností.⁹⁶ Někteří kvůli tomu přišli málem o život.⁹⁷

Přesto cesta na ostrovy mohla probíhat poklidně. V případě Zdeňka Brtnického z Valdštejna tomu tak bylo. Při jeho cestě bylo moře velmi klidné. Ve svých zápiscích píše, že by se mohli přeplavit i na obyčejném člunu. Tím by se ale cesta hodně prodloužila, proto Valdštejn rozhodl cestovat na nizozemské lodi, jejímž kapitánem byl Cornelis van den Briesen. Dohodu o plavbě do Anglie uzavřel se zástupcem Spojených nizozemských provincií.⁹⁸

Prvním místem, které návštěvníci spatřili při svém příjezdu do Anglie, bylo zpravidla přístavní město Dover, které se nacházelo v anglickém hrabství Kent, a bylo bráno za bránu do Anglie.⁹⁹ Toto město, jak si Zdeněk Brtnický z Valdštejna zapsal do svého deníku, bylo jedním

⁹² Tamtéž, s. 60 a následující.

⁹³ Věra PETRÁČKOVÁ-Jan VOGELTANZ - Alena ŠIMEČKOVÁ (edd.), *Příběhy*, s. 135. Toto datum je jedno z mála, které Hýzrle ve svých pamětech uvádí.

⁹⁴ Jiřík Kuneš z Lukavec byl Čech stavu rytířského, který se stal služebníkem Hýzrla na jeho cestě po střední a západní Evropě. Věra PETRÁČKOVÁ-Jan VOGELTANZ - Alena ŠIMEČKOVÁ (edd.), *Příběhy*, s. 119.

⁹⁵ Věra PETRÁČKOVÁ-Jan VOGELTANZ - Alena ŠIMEČKOVÁ (edd.), *Příběhy*, s. 135.

⁹⁶ K dalším českým šlechticům, kteří měli problémy s cestou přes moře do Anglie také Martin HOLÝ, *Výchova*, s. 192.

⁹⁷ Tak málem přišel o život v březnu 1611 Michal Slavata. Libuše URBÁNKOVÁ-HRUBÁ (ed.), František HRUBÝ, *Etudiants*, Brno, 1970.

⁹⁸ V tuto dobu jím byl muž, který nesl jméno M. de Pailly. G. W. GROOS, *The Diary of Baron Waldstein*, s. 25.

⁹⁹ William CAMDEN, *Britannia*, s. 260.

z hlavních přístavů Anglie.¹⁰⁰ Při příjezdu k Doveru byly vidět velké bílé útesy, které se táhnou po obou směrech od města Dover. Při dobré viditelnosti je můžeme zpozorovat i z francouzského pobřeží. Město mělo velmi silně opevněný hrad, velký jako malá vesnice, který stál na pahorku a byl sídlem místního guvernéra. Z hradu byl v té době dohled jak na město, tak na moře.¹⁰¹

První povinností či pravidlem, kterou musel každý návštěvník vykonat při příjezdu do Anglie, bylo zaplacení poplatku. Zdeněk Brtnický zaplatil 4 denáry (Angličané těm penězům říkali „penny“) při vstupu do země.¹⁰² Po zaplacení následoval pohovor s doverskými „imigračními úředníky“. Hlavní otázkou, na kterou se ptají i dnes, byl důvod návštěvy na britských ostrovech. Dále museli šlechtici sdělit svá jména úředníkům a městskému guvernérovi¹⁰³, který byl u pohovoru přítomen. Další důležitou položkou, kterou museli předložit úředníkům, byl cestovní doklad neboli cestovní pas, pokud to již v této době můžeme tak nazvat. Cestovní pasy nebo obecně pasy v této době byly vydávány buď panovníkem země, odkud šlechtic pocházel, nebo v krajním případě mohl být pas vydán během zahraniční cesty, a to od panovníka země, ve které šlechtic během cesty pobýval.¹⁰⁴ Úplně první zmínku o cestovním pasu můžeme najít již ve Starém zákoně.¹⁰⁵ Pas chránil šlechtice na území, na které cestoval, a zároveň měl i funkci doporučujícího dopisu pro vládce země, do které se šlechtic chystal. Existovalo mnoho druhů vydávaných pasů. Tyto pasy měly buď funkci diplomatickou, církevní, ochrannou, anebo funkci, která souvisela s kavalířskými cestami.¹⁰⁶ V pasu pro kavalířské cesty bylo napsáno jméno cestovatele, odkud pocházel a z jakého rodu, jaký byl jeho důvod návštěvy země, do které se chystal. Takový pas byl vydán Rudolfem II. například pro Jana Diviše ze Žerotína, bratra Karla staršího ze Žerotína.¹⁰⁷

Během těchto vstupních procesů mohlo dojít i k nečekaným problémům. To se stalo výpravě Zdeňka Brtnického z Valdštejna, která do Doveru dorazila 26. června 1600.¹⁰⁸ Po

¹⁰⁰ Simona BIKOVÁ- Josef POLIŠENSKÝ a kol. (ed.), *Česká touha*, s. 35.

¹⁰¹ Popis přístavního města můžeme najít v Camdenově knize *Britannia*. Kniha byla poprvé vydána v roce 1586. Já jsem nahlédl na vydání z roku 1701. Popis Anglie v deníku Zdeňka Brtnického je z velké části založen právě na díle Williama Camdena. William CAMDEN, *Britannia*, s. 261.

¹⁰² G. W. GROOS, *The Diary of Baron Waldstein*, s. 25.

¹⁰³ Guvernér Doveru byl Thomas Fane. Tamtéž, s. 25.

¹⁰⁴ Martin HOLÝ, *Zrod renesančního kavalíra*, s. 361.

¹⁰⁵ Zdeněk HOJDA, *Pasy 16. -18. století jako pragmatické písemnosti*, s. 155

¹⁰⁶ Více si o této problematice Zdeňka HOJDA, *Pasy 16. -18. století jako pragmatické písemnosti*, s. 155- 186.

¹⁰⁷ Tentýž, tamtéž, s. 155- 186.

¹⁰⁸ Simona BINKOVÁ- Josef POLIŠENSKÝ a kol. (ed.), *Česká touha*, s. 35.

zaplacení, sdělení všech důvodů a prokázání totožnosti byli všichni zadrženi, když se chtěli vydat na cestu za jejich prvním cílem cesty po britských ostrovech. Jejich zadržení způsobil nově vydaný zákon, který byl, podle zápisu z deníku Zdeňka Brtnického z Valdštejna, vůbec poprvé použit.¹⁰⁹ Zpočátku nevěděli, proč byli zadrženi. Důvodů, proč nemohou pokračovat, vyslechli během jejich čekání v Doveru mnoho. Jedním z nich byl ten, že bratr dánského krále nesložil královně poklonu, podle jiných za to mohl arcivévoda Maxmilián, bratr císaře. Předpokládám, že kvůli tomuto museli strávit v Doveru další tři dny, než se mohli vydat na cestu. Zážitek pro ně byl velmi nepříjemný nejen kvůli tomu, že se jejich cesta zbytečně zdržela, avšak i proto, že bydlení a strava v Doveru nebyla zcela levná. Až při pobytu v Londýně se dozvěděli pravý důvod svého zadržení. Toto byla výjimka. Naopak Jindřich Hýrle při vstupu žádné problémy nezažil. V Doveru strávil krátkou chvíli, po které hned vyrazil za svým dalším cílem.

4.2. Frekvence návštěv Anglie

Z předložené tabulky můžeme částečně usoudit, v jakém období do Anglie šlechtici nejvíce cestovali, a jak dlouho čeští návštěvníci v zemi pobývali.¹¹⁰ Nejvíce jich podle tabulky přijelo v 70. letech 16. století a v posledních letech 16. století. V době těsně předbělohorské v důsledku napjatých vztahů a počátku třicetileté války počet návštěvníků klesá. Podle tabulky byl pobyt českého šlechtice v Anglii často krátký. Například Petr Vok tu pobýval jenom necelý měsíc. Několika měsíční pobyt v Anglii měl Jan Jetřich ze Žerotína. Nacházíme i šlechtice, kteří v Anglii pobývali několik let. Tím byl například Šimon Hájek, který na britských ostrovech studoval na univerzitě v Oxfordu.¹¹¹

Tabulka 2 Přehled vybraných cestovatelů na britských ostrovech v letech 1563-1620¹¹²

Cestovatel	Doba návštěvy Anglie	Strana v knize
Petr Vok z Rožmberka	Leden 1563	s. 244
Jan Hájek	1574	s. 245
Šimon Hájek	1574-1581	

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 35

¹¹⁰ Tabulka neukazuje všechny cestovatele, kteří Anglii v těchto letech navštívili. Byli použiti jen ti, kteří jsou zmíněni v uvedeném titulu.

¹¹¹ Šimon Hájek byl na univerzitu zapsán v roce 1574. Robert F. YOUNG, *Bohemians Scholars*, s. 75.

¹¹² Otakar ODLOŽILÍK, *Cesty z Čech a Moravy*, Brno, 1935.

Václav Budovec z Budova	1577	s. 247
Jeroným Šlik	1578-1579	s. 247
Jan Bernart	Prosinec 1581-1586	s. 252
Václav Lavinius z Ottenfeldu	1586-1587	s. 255
Karel starší ze Žerotína	Jaro 1587	s. 258
Jan Diviš ze Žerotína	1596	s. 271
Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka	1598	s. 275
Pavel Hentzner	1598	s. 277
David Střela z Rokyc a na Krucemburku	1598	s. 277
Jan Kechel z Holnštejna Jan Opsimathes	Jaro 1599- červen 1599	s. 279
Zdeněk Brtnický z Valdštejna	26. červen 1600- 6. srpen 1600	s. 281
Jaroslav ze Smiřic Kašpar Dornavius	Jaro 1607 – červenec 1607	s. 292
Albrech Václav ze Smiřic Michal Slavata z Chlumu a Košumberka Bedřich ze Štubenberka Albrecht Pecinger z Bydžína	1610-1611	s. 293
Albrecht Václav ze Smiřic	Jaro 1613	s. 293
Jan Jetřich	Podzim 1612- duben 1613	s. 303
Jan Opsimathes	Červen 1616-1617	s. 313
Synové Adama z Valdštejna	1618	s. 318

4.3. Odjezd ze země

Na zpáteční cestu domů z Anglie se šlechtici vydávali opět z anglických přístavů buď do přístavů ve Francii, nebo Spojených nizozemských provincií. Ještě než šlechtici mohli opustit Anglii, museli ještě zaplatit za povolení opustit zemi a většina šlechticů získala buď přímo od vládce země, nebo jiných vysoko postavených úředníků, doporučující dopis na ochranu během cesty domů. Z deníku Zdeňka Brtnického z Valdštejna můžeme zjistit, že při

své odjezdu z Anglie musel zaplatit 22 anglických šilinků. Zdeněk opustil Anglii za menšího povětrí na lodi, která mířila do města Boulogne.¹¹³

Můžeme nalézt velké rozdíly mezi odjezdy českých šlechticů a návštěvníků. Dobrý odjezd z Anglie zažil Jan Diviš ze Žerotína¹¹⁴ v roce 1596. O to se postarala sama královna Alžběta, která chtěla, aby tak významná osoba opustila zemi ve skvělém průvodu. Členové rodu žerotínského byli v Anglii velmi známi díky dřívější návštěvě Karla staršího ze Žerotína.¹¹⁵ Na tajném zasedání rady bylo 31. května 1596 schváleno znění průvodního listu, který obsahoval pokyny pro královské úředníky, kteří měli zajistit snadný průběh odchodu Jana Divíše ze země. Královští úředníci museli opatřit Divišovi na cestu na pobřeží koně, průvodce a usnadnit mu i plavbu do přístavu v Nizozemí, kam se Diviš chystal vydat.¹¹⁶

Naopak i cesty z Anglie také nemusely probíhat bez problémů. Do země přicházeli i lidé méně bohatí a prostší. Důvod či účel jejich cest nebyl tak známý a patrný. Nedlouho poté, co Anglii opustil s doporučujícím dopisem Jan Diviš, byl v říjnu 1596 v Doveru zadržen muž. Jeho jméno není známo. Byl zadržen kvůli podezření, že je katolickým duchovním, který se dostal do země, aby zde vykonal záludné úmysly.¹¹⁷ Naštěstí po výsledku bylo zjištěno, že zatčený muž, který uměl mluvit trochu anglicky, je původem z Moravy a vyznává luteránskou víru. Při své cestě ze Skotska, kde studoval devatenáct měsíců, byl oloupen piráty z Dunkerku. Arcibiskup z Canterbury neviděl důvod, proč by měl být dále vězněn. Muž byl propuštěn a mohl se vrátit do své vlasti.¹¹⁸

¹¹³ Simona BINKOVÁ – Josef POLIŠENSKÝ, *Česká touha*, s. 35

¹¹⁴ Jan Diviš ze Žerotína byl bratrem Karla staršího ze Žerotína. Na radu bratrovu podnikl svoji studijní cestu právě i do Anglii. Od svého bratra získal doporučující dopis a od císaře Rudolfa byl opatřen pasem, který mu byl vydán 2. srpna 1595 v Praze. Opis pasu se dochoval v papírech Antonína Bacona, které jsou uloženy v knihovně arcibiskupů z Canterbury v Lambeth. Jan Diviš se s Antonínem Baconem seznámil během své cesty po Anglii. Otakar ODLOŽILÍK, *Cesty z Čech a Moravy*, s. 270 a následující.

¹¹⁵ Karel starší ze Žerotína navštívil Anglii v roce 1587. Otakar ODLOŽILÍK, *Karel starší ze Žerotína*, s.

¹¹⁶ John Roche DASENT (ed.), *Acts of the Privy Council of England, Volume 25, 1595-1596*, London, 1901, s. 421. Zde přikládám celý zápis ze zasedání rady k této věci, který je zpřístupněný na internetové www.british-history.ac.uk: „*An open placarde to all her Majesty's publique officers. Whereas the Baron of Zerotin, a nobleman of Germanie, having bin here in Englande to see her Majestie and the countrie, is now to make his retorne over the seas homeward by Flushing, theis are to will and require you uppon sight hereof to see him furnished of tenne able and sufficient post horses for him selfe, his servauntes and a guide from place to place untill he come to the porte where he is to embarque, and there to helpe to provide him convenient shipping for his transportacion, sufferinge him and his both servauntes and followers, with such necessarie caryadges and provisions as they are to take with them for theire ordinarie use, to be embarqued and transported without anie scarch, hinderance or molestacion, and theis things to doe at reasonable and usuall prizes. Whereof faile you not.*“

¹¹⁷ Otakar Odložilík, *Cesty z Čech a Moravy*, s. 274.

¹¹⁸ Mary Anne Everett GREEN (ed.), *Calendar of State Papers. Domestic Series of the reign of Elisabeth*, Volume 4, 1595-1597, London, 1869, s. 295. Publikace digitalizovaná na www.archive.org. Zde jsem přepsal zápis z dokumentu: „*I examined the stranger who was sent up from Dover on suspicion of being a seminary priest, and*

Na těchto dvou případech jsem chtěl ukázat, že mohl existovat rozdíl mezi odjezdem známého šlechtice, který pocházel z význačného rodu, a jemuž díky jeho jménu byla dána větší ochrana na cestě ze země, a člověkem nižšího původu, jehož jméno nám není ani známo.

found him to be a German of Luther's persuasion; he calls himself a Moravian, but having been 19 months in Scotland, can speak a little English. He embarked from Leith, and was robbed by Dunkirkers. He is a scholar, speaks Latin, and affirms that he never heard a mass; he denies bearing any letter but his passport. The Archbishop of Canterbury sees no reason for his being kept longer in the Gatehouse, but thinks he should be freed and relieved by his countrymen, and then return home."

5. Univerzitní města Oxford a Cambridge

Důležitou zastávkou českých šlechticů během cesty po Anglii, vedle poznávání anglické šlechtické společnosti, seznamování se s královským dvorem a významnými památkami této ostrovní země, byla univerzitní města Oxford a Cambridge. V této kapitole charakterizujeme pobyt českých šlechticů na univerzitách. Nejlepší popis těchto měst jsem získal z cesty Zdeňka Brtnického z Valdštejna po Anglii v roce 1600.¹¹⁹ Charakterizují ceremonie, které se za jeho pobytu konaly, a kterých se Zdeněk zúčastnil.

Již v první polovině 14. století před založením pražské univerzity můžeme na univerzitě v Oxfordu nalézt studenty z českých zemí. České studenty na anglických univerzitách ve 14. století můžeme rozdělit na dvě skupiny, podle toho, odkud přicházeli. První skupina studentů přicházela z pařížské univerzity. Jako příklad můžeme uvést jméno Vojtěcha Raňkova z Ježova, který studoval v polovině století na pařížské univerzitě. Zde se dokonce stal i rektorem v roce 1355. Po ukončení studií ve Francii studoval v Oxfordu.¹²⁰ Druhá skupina studentů přicházela přímo z Prahy. Můžu zmínit jméno Jeronýma Pražského¹²¹, který do Oxfordu přišel přímo z pražské univerzity v roce 1398.¹²² Ke konci 14. století docházelo k souvislé korespondenci mezi univerzitami v Oxfordu a v Praze. Na přelomu století se na pražskou univerzitu dostalo učení a myšlenky oxfordského učenice Jana Viklefa. To později způsobilo rozkol a Oxford se od univerzity v Praze distancoval. Mezi léty 1415 až do počátku reformace v 16. století nepřicházeli studenti z českých zemí na britské univerzity.

V první polovině 16. století docházelo na pražské univerzitě, na které převládali utrakvisté, ke změně. Šlechtici začali vyhledávat spíše univerzity v Nizozemí a v Říši. Na anglické univerzity se začali vracet po nástupu Alžběty I. v roce 1558.¹²³

Sedmdesátá léta byla v rámci univerzit a vzdělání v Anglii jedinečná. Přišla nová doba. V roce 1571 proběhla na příkaz Alžběty reorganizace univerzit.¹²⁴ Na univerzitách vzrůstal počet profesorů, kteří strávili čas a studium na významných protestantských univerzitách a i po

¹¹⁹ Simona BINKOVÁ- Josef POLIŠENSKÝ a kol. (ed.), *Česká touha*, s. 33-64.

¹²⁰ Robert F. YOUNG, *Bohemians Scholars*, s. 72. Také Jan JAKUBEC, *Dějiny literatury české I.: Od nejstarších dob po probuzení politické*, Praha: Laichter, 1929, s. 73.

¹²¹ Jeroným Pražský byl český myslitel, který se zajímal o myšlenky Jana Viklefa. V roce 1416 byl upálen v Kostnici. Podrobněji František ŠMAHEL, *Život a dílo Jeronýma Pražského*. Praha: Argo, 2010.

¹²² Robert F. YOUNG, *Bohemians Scholars*, s. 72.

¹²³ Kenneth O. MORGAN, *Dějiny Velké Británie*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008, s. 239.

¹²⁴ Otakar ODLOŽILÍK, *Cesty z Čech a Moravy*, s. 245.

ukončení studia s protestantskými institucemi udržovali kontakt. Pro protestantské šlechtice se tím usnadnilo studium na britských univerzitách. Přicházeli jak ze západní Evropy, tak i z oblasti Čech a Moravy.¹²⁵ Do této doby anglické univerzity a samotnou Anglii navštěvovali spíše šlechtici katolického vyznání.

Ve druhé polovině 16. století můžeme pozorovat, že na univerzity začínají přicházet i šlechtici nekatolického vyznání. Jako příklad můžu uvést studenty, kteří pocházeli řad z Jednoty bratrské.¹²⁶ Na oxfordské univerzitě pobýval v roce 1579 Jeroným Šlik, syn Jáchyma Šlika a Lukrécie ze Salmu.¹²⁷ Předtím než Jeroným začal studovat na univerzitě v Oxfordu, pobýval 5 let v Lipsku a v roce 1577 se na dobu jednoho léta stal rektorem na univerzitě v Marburku, která se klonila k reformovanému vyznání, a kde předtím studoval na bohoslovecké fakultě. Na doporučující dopisy několika německých knížat byl bez potíží přijat na anglickou univerzitu Oxford. Významné doporučení mu poskytl falckrabě Jan Kazimír, který měl dobré styky v Anglii. Dopisoval si se samotnou královnou i dalšími význačnými osobnostmi.¹²⁸ Šlik na anglické univerzitě studoval a navštěvoval přednášky bohoslovců. Dne 5. května 1579 obdržel hodnost a titul bakaláře v bohosloví. K tomu mu bylo vydáno vysvědčení, které bylo stvrzeno univerzitní pečeti.¹²⁹ Po absolvování univerzity se Šlik vrátil do Londýna, kde si od královny Alžběty a canterburského arcibiskupa vyžádal doporučující listy na cestu na kontinent, kde později dovršuje studium bohosloveckých studií na univerzitě v Ženevě.

Dalším členem Jednoty bratrské, který se rozhodl studovat na anglické univerzitě, byl Jan Bernart z Přerova. Jan Bernart získal, jako předtím Šlik, doporučující dopis od falckraběte Jana Kazimíra, který podporoval a zajímal se o Jednotu bratrskou. Díky tomu byl na univerzitu v Oxfordu bez problému přijat. Jan Bernart byl hmotně zajištěn, proto mohl studovat nepřerušeně. V březnu 1583 získal hodnost bakaláře bohosloví.¹³⁰ V Anglii dle ještě další tři roky, než se vrátil do rodné země.

¹²⁵ Tamtéž s. 245.

¹²⁶ Podrobněji o Jednotě bratrské Otakar ODLOŽILÍK, *Jednota bratrská*, Filadelfie, 1964.

¹²⁷ Robert F. YOUNG, *Bohemians Scholars*, s. 73.

¹²⁸ Otakar ODLOŽILÍK, *Cesty z Čech a Moravy*, s. 248.

¹²⁹ Otakar ODLOŽILÍK, *Jednota bratrská* s. 17. Také Robert F. YOUNG, *Bohemians Scholars*, s. 74. Z novější literatury Miroslava DURAJOVÁ – Rostislav SMÍŠEK, *Hieronymus der Ältere Schlick: Das Tagebuch eine Selbstdarstellung aus den Jahren 1580 – 1582*, *Prameny k českým dějinám 16. – 18. století – řada B sv. II.*, České Budějovice, 2008, s. 38.

¹³⁰ Otakar ODLOŽILÍK, *Cesty z Čech a Moravy*, s. 252.

Na oxfordské univerzitě studoval i Václav Lavín, který byl také členem Jednoty bratrské. Na univerzitu nepřišel z žádného příkazu nebo doporučení Jednoty. Lavín se dlouhé roky zabýval medicínou. Díky získaným zkušenostem se stal vychovatelem a lékařem zámožných šlechticů. Dostal se i do služeb Karla staršího ze Žerotína.¹³¹ Na Oxfordu studoval od roku 1586. V únoru 1587 získal titul a hodnost doktora lékařství. Ještě než odešel ze studií, slíbil, že vykoná na univerzitě tři slavnostní přednášky.¹³² Lavín byl i po ukončení studií a návratu do Čech ve službách Karla staršího ze Žerotína, který jej potřeboval, protože Karla ze Žerotína již od útlého dětství trápilo zdraví. Kromě Karla ze Žerotína Lavín sloužil i dalším panským rodinám tehdejší doby.¹³³

Univerzitní města navštěvovali i šlechtici, kteří se zde nestudovat nechtěli, ale místo navštívili jen ze zájmu svého poznání. K cestě Karla staršího ze Žerotína po Anglii v roce 1587 není dochováno mnoho pramenů. Proto nemůžeme jasně říct, jestli Karel ze Žerotína tato města navštívil. Zato u Zdeňka Brtnického můžeme s jistotou říct, že Cambridge i Oxford navštívil. I když jeho hlavním zájmem návštěvy Anglie nebylo studium, ale zájem o památky a pamětihodnosti, v univerzitních městech strávil dlouhý čas, ještě větší, než původně zamýšlel. Rozdíl mezi cestou Zdeňka Brtnického z Valdštejna a Jindřicha Hýzrla je v tom, že Jindřich při své cestě univerzitní města, i přes jeho dlouhodobý pobyt v ostrovní říši, nenavštívil. Tím můžeme zařadit Jindřicha mezi šlechtice, které vzdělávací instituce neinteresovaly.¹³⁴ Proto se o prostředí, kolejích a ceremoniích na univerzitách dozvídáme především ze zápisku Zdeňka Brtnického z Valdštejna.¹³⁵

Podle zápisků z jeho deníku jsem zjistil, že Zdeněk Brtnický z Valdštejna navštívil nejdříve Cambridge a pak teprve Oxford.¹³⁶ Na obou univerzitách byl se svým doprovodem kladně přijat. Napomohli tomu doporučující dopisy. V Cambridge byl přijat se svým doprovodem díky přímlově královny a Roberta Cecila, který upozornil vicekancléře univerzity

¹³¹ Tentýž, *Jednota bratrská*, s. 22- 23.

¹³² Robert F. YOUNG, *Bohemians Scholars*, s. 74.

¹³³ Otakar Odložilík, *Jednota bratrská*, s. 23.

¹³⁴ Martin HOLÝ, *Jindřich Hýzrla*, s. 59.

¹³⁵ G. W. GROOS, *The Diary of Baron Waldstein*, s. 87-109, 121-137.

¹³⁶ Cambridge navštívil ve dnech 10. až 13. června 1600 a Oxford 15. až 25. června 1600. G. W. GROOS, *The Diary of Baron Waldstein*, s. 87-109, 121-137.

v Cambridge o příchodu Zdeňka a jeho výpravy.¹³⁷ V Oxfordu byl kladně přijat díky doporučujícímu dopisu, který mu udělil cambridgeský místokancléř¹³⁸ při jeho návštěvě.¹³⁹

Návštěva Cambridge trvala jen tři dny. Přesto se během těchto dní o univerzitě dozvěděl mnoho zajímavých informací. V Oxfordu se Zdeněk chtěl zdržet stejnou dobu jako předtím v Cambridge. Nakonec ale na přimluvu místokancléře¹⁴⁰, se kterým se setkali hned při příchodu na univerzitu, zůstali o něco déle. Díky tomuto mohl Zdeněk a jeho družina mohli zhlédnout dění na univerzitě. Dokonce se následující týden měly konat slavnostní závěrečné promoce.¹⁴¹

Jak jsem již zmínil, popis míst z deníku jsou částečně převzaty z Camdenovy Britannie. To také platí i o popisu univerzit. Univerzity jsou brány jako místo bohosloveckého učení a humanistických studií. Univerzita v Cambridgi měla 16 kolejí. Každá kolej měla svoji knihovnu, jídelnu a prostory, ve kterých byli ubytováni studenti.¹⁴²

Tabulka 3 Přehled kolejí v Cambridgi¹⁴³

Název koleje	Rok založení	Zakladatel
Peterhouse	1280	Hugh Balsham, biskup z Ely
Clare	1326	Richard Badew
Pembroke	1343	Marie de St Pol, hraběnka z Pembruksu
Corpus Christi	1344	Společnost bratří koleje Christi
Trinity Hall	1354	Jan Crawden
Gonville a Caius	1348	Edmund Gonville and Jan, doktor medicíny
King's	1441	Jindřich VI., král anglický
Queen's	1448	Markéta z Anjou, královna anglická
Jesus	1448	Jan Alcock, biskup z Ely

¹³⁷ Otakar ODLOŽILÍK, *Cesty z Čech a Moravy*, s. 285.

¹³⁸ Touto dobou byl místokancléřem Robert Sloamea. Setkali se s ním na koleji Peterhouse. Simona BINKOVÁ-Josef POLIŠENSKÝ a kol. (ed.), *Česká touha*, s. 53.

¹³⁹ Tamtéž, s. 56.

¹⁴⁰ Místokancléř byl zástupcem kancléře univerzity, který měl nejvyšší postavení na celé univerzitě. Místokancléř je volen každoročně.

¹⁴¹ Simona Binková- Josef Polišenský a kol. (ed.), *Česká touha*, s. 56.

¹⁴² Tamtéž, s. 52.

¹⁴³ G. W. GROOS (ed.), *The Diary of Baron Valdstein*, s. 89 a 91.

Catharine's	1459	Robert Woodlark
Christ's	1506	Markéta z Richmondu, matka Jindřicha VII.
John's	1506	Markéta z Richmondu, matka Jindřicha VII.
Magdalene	-	Tomáš Audley, anglický sekretář
Trinity	1546	Jindřich VIII., král anglický
Emmanuel	Nedávné založení	Sir Walter Mildway
Sidney	1600	-

Z tabulky můžeme vyčíst, jak jsme jmenovali koleje v Cambridgi, kdy byly postaveny a kdo byl jejich zakladatel. V době pobytu Zdenka Brtnického z Valdštejna byla dostavěna kolej Sidney.

Zdeněk dorazil do Cambridge v době promocií. Na univerzitě existovalo mnoho hodností. Promoce studentů probíhali hierarchicky podle stupně hodnosti od nejnižšího po nejvyšší. Nejdříve šli malí a větší sofisté, bakaláři, mistři a posledním titulem byl doktor. Celým promociím byly určeny dva dny. První den ceremonií Zdeněk a jeho družina nestihli, protože do Cambridge přijeli až po západu slunce. Zažili ale ceremonie během druhého dne konání, kdy čtyři doktoři teologie dostávali své hodnosti. Zdeněk v deníku zmiňuje, jak tento proces probíhal. Na shromáždění studenti přistoupili ke křeslu (představuje povolení učit), u kterého jim byla dána černý klobouk, jako symbol teologické pravdy. Poté byli objati a políbieni promotorem a byl jim dán prsten, který označoval vážnost jejich nového ustanovení.¹⁴⁴

Po tomto se konaly disputace. Zdeněk sledoval muže, který dosáhl mistrovské hodnosti. Na počátku začal krátkou řečí, ve které vysvětlil teologické problémy, o které šlo, a dokazoval, že námitky protivníků jsou neplatné. Svoji řeč dokonce přednesl ve verších. Poté následovali další. Celá disputace trvala kolem tří hodin.¹⁴⁵ Po skončení slavnostní ceremonie bylo zvykem uspořádat velkou hostinu na oslavu nových hodností. Každá kolej měla vlastní

¹⁴⁴ Simona BINKOVÁ- Josef POLIŠENSKÝ a kol. (ed.), *Česká touha*, s. 53.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 53-54.

hostinu, které se účastnily i dámy. Zdeněk také zmiňuje, jak krásně a velice zdvořile byli při příchodu uvítáni.¹⁴⁶

Při návštěvě Oxfordu měl Zdeněk štěstí a i zde mohl zhlédnout slavnostní promoce, na které se rozhodl čekat celý týden. Během tohoto týdne spolu se svojí družinou navštívili oxfordské koleje, ve kterých uviděli řadu zajímavých míst a předmětů. Na oxfordské univerzitě se nacházelo 16 kolejí a 8 hal.¹⁴⁷ Při pobytu navštívili kolej Christ Church, kam byli pozváni jako hosté jednoho z kandidáta doktorátu. V této koleji strávili čas i při závěrečné hostině na ukončení ceremonií v poslední den návštěvy Oxfordu. Magdaleninu kolej Zdeněk obdivoval díky velké a krásné aleji. V Bohoslovecké koleji navštívil knihovnu, jejíž strop byl ozdoben erby a hesly. Zde uviděl i znak univerzity. Znakem byly tři koruny, kniha se sedmi pečetěmi a nápis „Dominus illuminatio mea“, který v překladu znamená Pán je mé osvětlení. Zdeňka zaujala i knihovna v Mertonově koleji, kde byly dvě oddělení, jedno jen pro tištěné knihy a druhé pro rukopisy, ve kterých mohli zjistit jména dřívějších členů univerzity. V rukopisech například našli jméno Jana Viklefa.¹⁴⁸ Na vratech koleje Brasenose nacházel bronzový nos, který dával koleji její jméno.¹⁴⁹ Z tohoto krátkého výčtu můžeme zpozorovat, že Zdeňka Brtnického z Valdštejna a jeho družinu nezajímal jen vzhled a vnitřní prostory kolejí, ale i různé nápisy, znaky, obrazy a rukopisy.

Tabulka 4 Přehled kolejí v Oxfordu¹⁵⁰

Název koleje	Rok založení	Zakladatel
Merton	1264	Walter Merton, biskup z Rochesteru
Univesity	1249	Alfred
Balliol	1263	Jan Balliol, král Skotska
Exeter	Vláda Eduarda II. (1307-1327)	Walter Stapleton, biskup z Exeteru
King's	Vláda Eduarda II. (1307-1327)	Eduard II., anglický král
Queen's College	Vláda Edvarda III. (1327-1377)	Filipa, žena Eduarda III.

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 54-55.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 56. Haly jsou menší instituce, které jsou pro studenty jednoho zaměření.

¹⁴⁸ Jan Viklef byl členem Mertonovy koleje v roce 1356.

¹⁴⁹ Více o navštívených kolejích Simona BINKOVÁ- Josef POLIŠENSKÝ a kol. (ed.), *Česká touha*, s. 56-58. G. W. GROOS (ed.), *The Diary of Baron Waldstein*, s. 127-137.

¹⁵⁰ G. W. GROOS (ed.), *The Diary of Baron Waldstein*, s. 122-125.

Canterbury	Datum neuvedeno, všechny vznikly krátce po sobě.	Simon Islip, arcibiskup canterburský
New		William Wykeham, biskup z Winchesteru
Durham		Thomas Hatfield, biskup z Durhamu
Lincoln		Richard Fleming, biskup z Lincolnu
Gloucester		Benediktýnští mniši
All Soul's	Vláda Jindřicha V. (1413-1422)	Chichele, arcibiskup canterburský
St Bernard's	Vláda Jindřicha V. (1413-1422)	Chichele, arcibiskup canterburský
Mary Magdalen's	Krátce po obou předcházejících	William Wayneflete, biskup z Winchesteru
Brasenose	Vláda Jindřicha VII. (1494-1509)	William Smith, biskup z Lincolnu
Corpus Christie	Vláda Jindřicha VII. (1494-1509)	Richard Fox, biskup z Winchesteru

V uvedené tabulce nalézáme přehled kolejí v Oxfordu. Oproti kolejím v Cambridgi si Zdeněk Brtnický z Valdštejna nezapsal přesná data vzniku. Mezi častými zakladateli koleji byli biskupové a arcibiskupové.

Během pobytu v Oxfordu zde Zdeněk pobýval s bratry Windischgraetzovými¹⁵¹, kteří dorazili do Londýna 4. července 1600.¹⁵² Společně s nimi strávil několik večerů. Rádi si půjčovali loďku a vyjížděli na zdejší řeku. Při projížděce poslouchali hudbu. Společně se zúčastnili i závěrečné hostiny a následně opustili krátce po půlnoci Oxford. Tohoto večera svítíl krásně měsíc. Z důvodu velmi teplého počasí, které v té době panovalo a bylo velmi nesnesitelné, vyrazili během noci.¹⁵³

¹⁵¹ Tito bratři, se kterými se Zdeněk potkal a dokonce s nimi studoval v roce 1597 ve Štrasburku, pocházeli z protestantské linie rodu. Simona BINKOVÁ- Josef POLIŠENSKÝ a kol. (ed.), *Česká touha*, s. 63.

¹⁵² Tamtéž, s. 48.

¹⁵³ Tamtéž, s. 58. G. W. GROOS (ed.), *The Diary of Baron Waldstein*, s. 137.

6. Panovnický dvůr v Anglii za vlády Alžběty I. a Jakuba I.

Prioritním cílem většiny českých šlechticů a návštěvníků bylo seznámení se s anglickým dvorem a především také možnost setkání se s panovníkem země. V mé sledované době vládli na anglickém trůnu dva panovníci. První z nich byla anglická královna Alžběta I. z rodu Tudorovců, dcera krále Jindřicha VIII. a jeho druhé manželky Anny Boleynové. Na trůn nastoupila v roce 1558 a Anglii vládla dlouhých čtyřicet pět let do roku 1603.¹⁵⁴ Po dobu jejího panování se řešila nástupnická otázka. Tato věc zaměstnávala nejen samotnou Alžbětu, ale i celý její dvůr, neboť Alžběta neměla potomka a dědice trůnu. Nejbližším příbuzným, který měl právo na trůn, byl skotský král Jakub VI.¹⁵⁵ Za klidného průběhu se nakonec Jakub stal anglickým králem, Jakubem I.¹⁵⁶

Audience u královny Alžběty dosáhlo mnoho českých šlechticů, jež Anglii během jejího panování navštívili. Mezi ně můžeme například zmínit Petra Voka z Rožmberka¹⁵⁷, Karla staršího ze Žerotína¹⁵⁸, Jana Diviše ze Žerotína¹⁵⁹, Viléma Slavatu z Chlumu a Košumberka¹⁶⁰ či Zdeňka Brtnického z Valdštejna.¹⁶¹

Petr Vok z Rožmberka dlel v Anglii v lednu 1563. Jeho pobyt v Londýně nebyl typickou kavalířskou cestou po britských ostrovech, ale jen jako obohacení jeho cesty. Při audienci u královny sledoval, jak ji dvořané doprovázejí na bohoslužby.¹⁶² Karel starší ze Žerotína pobýval na anglické půdě v jaře roku 1587 a získal přístup ke královskému dvoru, kde se seznámil s předními královskými rádci. Jedním z nich byl William Cecil, lord Burghley. Díky jeho přičinění často pobýval u dvora a setkal se i s královnou, která jej vlídně přijala. Karel starší ze Žerotína jí byl velice okouzlen.¹⁶³ Vilém Slavata z Chlumu získal přijetí ke

¹⁵⁴ K vládě Alžběty Kenneth O. MORGAN, *Dějiny Velké Británie*, s. 239-260.

¹⁵⁵ Jakub byl synem Marie Stuartovny a pravnukem Markéty Tudorovny. Markéta byla sestrou anglického krále Jindřicha VIII. a v roce 1503 si vzala skotského krále Jakuba IV. Maria PERRY, *The Sisters Of Henry VIII: The Tumultuous Lives of Margaret of Scotland and Mary of France*, London, 2000, s. 27-29. S Jakubem pak měla syna Jakuba V., který byl otcem Marie Stuartovny. Tamtéž, s. 59. Martin KOVÁŘ, *Stuartovská Anglie: stát a společnost v letech 1603-1689*, s. 296.

¹⁵⁶ Otakar ODLOŽILÍK, *Cesty z Čech a Moravy*, s. 289. K raně stuartovské Anglii srov. Martin KOVÁŘ, *Stuartovská Anglie: stát a společnost v letech 1603-1689*, Praha: Libri, 2001.

¹⁵⁷ Otakar ODLOŽILÍK, *Cesty z Čech a Moravy*, s. 244.

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 259.

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 273.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 276.

¹⁶¹ Tamtéž, s. 284.

¹⁶² Jaroslav Pánek, *Petr Vok z Rožmberka: život renesančního kavalíra*, Praha: Vyšehrad, 2010., s. 67

¹⁶³ Otakar ODLOŽILÍK, *Karel starší ze Žerotína*, s. 75. Tentýž, *Cesty z Čech a Moravy*, s. 259.

královně díky státnímu sekretáři, Robertu Cecilovi.¹⁶⁴ Královna ho přijala v Greenwichi, když se v průvodu ubírala na bohoslužbu. Měla na sobě krásný bílý šat z hedvábí, na hlavě se jí třpytila zlatá korunka, za ní se táhla velmi dlouhá vlečka, kterou musela jedna z jejích dvorních dam nadnášet. Když královna dorazila ke Slavatovi, přijala jeho doporučující list a na znamení přízně mu podala ruku k políbení.¹⁶⁵

Dosáhnout setkání a audience u panovníka mohl šlechtic různými způsoby. Zdeněk Brtnický z Valdštejna neměl žádného důležitého posláni, které by mohl použít k setkání s královnou Alžbětou. Proto využil doporučujícího psaní od lorda Nevilla, anglického velvyslance ve francouzském Bolougne.¹⁶⁶ Dopis Zdeněk Brtnický z Valdštejna předal státnímu sekretáři královny, lordu Cecilovi. Na jeho rozkaz byl Zdeňkovi Brtnickému z Valdštejna poslán Štěpán Lesieur, muž francouzského původu, který na anglickém dvoře působil v diplomatických službách a záležitostech (více o Lesieurovi se zmiňuji dále v kapitole).¹⁶⁷

Královna Alžběta tehdy sídlila v Greenwichi, v královském sídle a místě, kde se panovnice narodila. Podle lorda Cecila byla nejvhodnějším okamžikem setkání Zdeňka Brtnického z Valdštejna s královnou Alžbětou doba, až se královna bude odebírat na nedělní bohoslužbu.¹⁶⁸

Zdeněk Brtnický z Valdštejna se 9. července spolu se Štěpánem Lesiuerem brzy ráno vydal do Greenwiche. Sama královna byla předem seznámena s jeho příchodem. V 10 hodin byl Valdštejn zaveden do paláce a místnosti nazvané Prezentační komora. V té se sešel velký zástup lidí a šlechticů, kteří očekávali příchod královny. V sále získal Zdeněk velmi dobré místo. Ve svém deníku si zapsal, s jakou zdvořilostí vůči cizincům jednali. Posléze slavnostní průvod započal. Mezi prvními se objevily dvorní dámy, jenž byly oděny v bílém a ve stříbrném. Průvod vedl kancléř a jeden rytíř, který v rukou nesl meč. Po něm do místnosti vstoupil státní kancléř Cecil a teprve pak dorazila královna. Alžběta byla ozdobena královskými klenoty. Jakmile vstoupila do místnosti, všichni v ní poklekli. Když přišla přímo k Valdštejnovi, Zdeněk Brtnický z Valdštejna proslovil ke královně dlouhý uvítací proslov: „*Nejjasnější a neslavnější*

¹⁶⁴ Robert Cecil byl synem Williama Cecila, jenž nastoupil do otcova úřadu po jeho smrti. Otakar ODLOŽILÍK, *Cesty z Čech a Moravy*, s. 271.

¹⁶⁵ Otakar ODLOŽILÍK, *Cesty z Čech a Moravy*, s. 276-277.

¹⁶⁶ Martin HOLÝ, *Jindřich Hýzrle*, s. 53.

¹⁶⁷ G. W. GROIS (ed.), *The Diary of Baron Waldstein*, s. 71. Simona BINKOVÁ- Josef POLIŠENSKÝ a kol.(ed.), *Česká touha*, s 48.

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 72. Tamtéž, s. 48. Stejně byl přijat Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka. Viz poznámka 154.

královno a nejmilostnější panovnice: od té doby, co jsem vyšel ze škol a s pomocí a radou své rodiny jsem podnikl cesty po cizích zemích, nedoufal jsem a nepřál jsem si nic, než že jako moji předkové a příbuzní přede mnou budu moci jednoho dne vstoupit do tohoto slavného království anglického a že budu zároveň moci s obdivem stanout tváří v tvář Vašemu Majestátu, který celý svět naplňuje slávou, a že mi bude dovoleno nabídnout Vám své služby a nejhlubší oddanost. Jsem proto nesmírně šťasten, že díky Všemohoucímu a velké přízni Vašeho Veličenstva jsem dnes dosáhl naplnění své touhy, a považuji za největší část svého štěstí, že jsem byl připuštěn do přítomnosti Vašeho Veličenstva a že jsem byl přijat s takovou laskavostí. S nemenší pokorou prosím, aby Vaše Veličenstvo zapsalo mé jméno mezi počet svých nejvěrnějších a nejoddanějších služebníků a nepovažovalo mne za nehodného pocítit vánek Vaší přízně. Doufám a prosím, aby Všemohoucí posiloval Váš trůn a nadále Ván nadělil dlouhý život a čínorodé stáří tak, aby toto království, které s Vaším Veličenstvem u kormidla je tak mírumilovné a bezpečné, zatímco jiné části světa jsou souženy hroznými válečnými vichřicemi, mohlo pokračovat v užívání míru a blahobytu; a především prosím o to, aby církev, již je Vaše Veličenstvo ochránkyní, požívala nerušeného klidu po mnoho let. A aby Vaši poddaní, jejichž blahobyt je totožný s blahobytem Vašeho Veličenstva, prospívali na těle, duchu a štěstí, s nadmírou všeho požehnání.“¹⁶⁹

Celý svůj projev Zdeněk Brtnický z Valdštejna pronesl v latinském jazyce, neboť anglickou řeč neovládal. Královna mu po projevu poděkovala. Dveře do jejího království pro něj měly být vždy otevřeny. Na její rozkaz byla Zdeňkovi Brtnickému z Valdštejna napsána doporučující psaní pro kancléře univerzit a pro majitele zámků, na kterých se chtěl Valdštejn se svojí družinou zastavit. Následně se odebrala do kaple k modlitbám, které trvaly kolem dvaceti minut. Poté se vrátila do místnosti na hostinu, kterou do Prezentační komory přinesli postarší sloužící, jež byli oděni do červeného oděvu s královským znakem. Po návštěvě se Zdeněk Brtnický z Valdštejna a Štěpán Lesieur poobědvali v místním hostinci a ve večerních hodinách opustili Greenwich.¹⁷⁰

Pokud jde o Jindřicha Hýzrla z Chodů, ten chtěl získat přístup k Jakubovi I. Na rozdíl od Zdeňka Brtnického z Valdštejna Hýzrle nevyužil doporučujících psaní a ke královskému dvoru si pomohl jiným způsobem. Využil svých kontaktů, které nabyt během svých vojenských služeb v Uhrách. V Anglii se setkal s někdejší „nejvyšším lejmontem“ Günterodem z

¹⁶⁹ Simona BINKOVÁ- Josef POLIŠENSKÝ a kol. (ed.), *Česká touha*, s. 50. G. W.GROOS (ed.), *The Diary of Baron Waldstein*, s. 73.

¹⁷⁰ Tamtéž s. 49-51. Tamtéž s. 73-81.

Ramsteinu¹⁷¹. Ten jej seznámil se státním kancléřem Robertem Cecilem, který následně krále Jakuba I. upozornil na Jindřichovo přání se s ním setkat. Ještě před uvedením ke králi se Hýzrle seznámil s jedním hostinským, který jej příkladně připravil, jak by se měl během královského přijetí chovat.¹⁷²

Král tehdy nesídlil v Londýně, ale zrovna pobýval v Tilbury, kde se věnoval loveckým aktivitám. Jindřich Hýzrle z Chodů byl zaveden do komory, kde na něj již čekal král Jakub. Poklekl před ním, podal mu ruce a královi pravil: „*Nejmilostivější králi, chválím z toho Pána Boha, že sem dávné žádosti své konec učinil, a to v tom, dychtíce hrubě po tom, ke dvoru Vaší královské Milosti sebe přijíti, své ponížené služby prezentýrovati a k královské Milosti sebe poručeného učiniti*“.¹⁷³ Na rozdíl od Alžběty, král k Hýzrlemu nepromluvil. Král se jen pousmál. Jindřich se postavil, třikrát se uklonil a z místnosti odešel.

Po audienci se Jindřich Hýzrle z Chodů seznámil s dalšími kavalíry a šlechtici, kteří se na dvoře krále nacházeli. Dále bylo nařízeno, že vzhledem k dlouhodobějšímu Jindřichovu pobytu u dvora, bude zde Hýzrle vždy pobývat s urozeným panem Němcem, Günterodem z Ramsteinu. Ten mu nabídl, aby využíval jeho koní. Hýzrle si pak nakonec koupil tři vlastní koně. Král se tou dobou hodlal zdržet v Tilburu déle, proto se Jindřich rozhodl odjet zpět do Londýna, aby si prohlédl londýnské památky.¹⁷⁴ Po jejich navštívení se ke dvoru do Tilbury opět vrátil. S králem Jakubem se během jeho pobytu u královského dvora ještě několikrát setkal. Jeho královská milost k němu ho zvala na hostiny či lovecké zábavy.¹⁷⁵

Významnou postavou v anglické společnosti byl královský kancléř, William Cecil, a později i jeho syn, Robert Cecil. Mezi další význačné přední rádce královny Alžběty patřili Sir Francis Walsingham a Robert Dudley, hrabě z Leicestru.¹⁷⁶ Tyto osobnosti u dvora pobývaly po velkou část Alžbětina panování. Teprve ke konci její vlády se uskupení kolem královny postupně začalo měnit. V roce 1588 zemřel hrabě z Leicestru a hned v následujícím roce i Sir

¹⁷¹ Jednalo se o Jindřicha Günterota z Ramsteinu. Ten býval císařským důstojníkem, o kterém se Hýzrle ve svých pamětech zmiňuje, že v Anglii našel azyl po jeho věznění ve Vídni. Věra PETRÁČKOVÁ – Jan VOGELTANZ – Alena ŠIMEČKOVÁ (edd.), *Příběhy*, s. 137. V letech 1609 a 1612 se dokonce nacházel v Praze. Josef JANÁČEK, *Rudolf II. a jeho doba*, s. 503.

¹⁷² Martin HOLÝ, *Jindřich Hýzrle*, s. 53-54. Věra PETRÁČKOVÁ – Jan VOGELTANZ – Alena ŠIMEČKOVÁ (edd.), *Příběhy*, s. 137-138.

¹⁷³ Věra PETRÁČKOVÁ – Jan VOGELTANZ – Alena ŠIMEČKOVÁ (edd.), *Příběhy*, s. 138.

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 138. K pobytu Hýzrla v Londýně podrobněji v VIII. kapitole.

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 142.

¹⁷⁶ Otakar ODLOŽILÍK, *Cesty z Čech a Moravy*, s. 259. Podrobněji k Walsinghamovi John COOPER, *The Queen's Agent: Francis Walsingham at the Court of Elizabeth I*. Londýn, 2011.

Francis Walsingham. Jediný, kdo zbyl, byl William Cecil, který o něco později také zemřel. Jeho nástupcem se stal jeho syn, Robert Cecil.¹⁷⁷ Ten se stal státním sekretářem královny Alžběty a během let u dvora se z něj stala významná osoba. Šlechtici často chtěli s jeho pomocí získat přístup ke královně.¹⁷⁸ Místo státního kancléře si udržel i po změně na anglickém trůnu v roce 1603. Uchoval si veliký vliv na další dlouhé roky.¹⁷⁹

Štěpán Lesieur působil jako diplomat v anglických službách. Byl to původem Francouz. Pro víru ale nemohl ve Francii zůstat. V diplomatických službách pobýval v Nizozemí, Říši a dokonce v Praze. První návštěvu Prahy vykonal v roce 1598. Proto byl vybrán Zdeňkovi Brtnickému z Valdštejna jako pomocník při cestě za královnou do Greenwiche. Do Prahy se dostal i v roce 1610, v době, kdy v Čechách nebyl klid kvůli pokračující roztržce mezi Rudolfem a Matyášem.¹⁸⁰

Další významnou postavou anglické společnosti byl londýnský starosta. Podle Zdeňka Brtnického z Valdštejna museli zvolení starostové Londýna pocházet z bohatých rodin. V hlavním městě Anglie byl purkmistr volen na jeden rok. Zdeněk si v deníku zaznamenal, že na své útraty dostal starosta jenom dva tisíce anglických liber, což neodpovídalo jeho útratě, které leckdy přesáhla 8000 liber.¹⁸¹ Zdeněk se v deníku zmínil i o rozdělení a správě Londýna. Městská vláda v Londýně byla v rukou londýnského starosty, který ve městě reprezentoval královnou. Město bylo rozděleno do pětadvaceti oblastí. Každá z nich měla vlastní senátory. Ti se nazývali „*Aldermen*.“¹⁸²

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 271.

¹⁷⁸ Díky Cecilovi získal audienci Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka a též Zdeněk Brtnický z Valdštejna.

¹⁷⁹ Otakar ODLOŽILÍK, *Cesty z Čech a Moravy*, s. 289. Více k Robertu Cecilovi Alan HAYNES, *Robert Cecil, 1st Earl of Salisbury, 1563-1612. Servant of Two Sovereigns*, Peter Owen Publishers, 1989.

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 283-284, 297. Podrobněji ke konfliktům Rudolfa a Matyáše Josef JANÁČEK, *Rudolf II. a jeho doba*, s. 388 a následující.

¹⁸¹ G. W. GROOS (ed.), *The Diary of Baron Waldstein*, s. 171-172. Simona BINKOVÁ- Josef POLIŠENSKÝ a kol. (ed.), *Česká touha*, s. 60.

¹⁸² Tamtéž, s. 177.

7. Slavnosti a zábavy

Šlechtici se během pobytu na britských ostrovech setkali s mnoha různými druhy slavností a zábav. V této kapitole se je budu snažit popsat. Budu vycházet z pramenů k cestám Zdeňka Brtnického z Valdštejna a Jindřicha Hýzrla z Chodů. Každý z nich se věnoval různým druhům zábavy.

7.1. Slavnosti

7.1.1. Křest

Křest v době středověku a raného novověku patřil k jednomu z nejvýznamnějších rituálů. Jeho funkci můžeme najít v různých rovinách. Velký význam měl v rovině duchovní, která byla nejdůležitější. Avšak významný byl i rovině reprezentativní, neboť křtiny patřily mezi události vysoce společenské. Dítě se pokřtěním stávalo součástí křesťanské společnosti.¹⁸³

Křtin v Anglii se zúčastnil Jindřich Hýzrla z Chodů při svém pobytu v Londýně. Jako host byl pozván na nekatolické křtiny syna katolíka Tomáše Howarda, hraběte z Arundelu a Surrey, a jeho ženy.¹⁸⁴ Jindřich Hýzrla z Chodů se s Tomášem Howardem znal. Setkal se s ním v 90. letech 16. století v Uhrách, kdy zde anglický šlechtic bojoval proti Turkům.¹⁸⁵ O průběhu křtu se dozvíme podrobně ze zápisků Jindřicha Hýzrla.¹⁸⁶

Do domu hraběte Jindřich připlul po řece a přes zahradu se dostal do paláce. Přivání návštěvníků bylo velkolepé. Jindřicha Hýzrla z Chodů uvítala sama hraběnka ze Shrewsbury a její fraucimor¹⁸⁷, o velikosti kolem šedesáti až sedmdesáti osob. Poté se Jindřich odebral navštívit dítě, které políbil na jeho lóži. Dítě bylo „velmi pěkně vystrojené“.¹⁸⁸

Celý průběh křtin byl velmi dobře připravený. Křtiny byly náročné jak organizačně, tak finančně. Nedlouho po příjezdu Jindřicha Hýzrla z Chodů přijel i sám král Jakub I. s manželkou a mladým princem. Hrabě a hraběnka se svými dámami je též přišli přivítat na zahradu svého domu. Tomáš Howard a jeho žena sice byli katolíci římské víry, ale přesto

¹⁸³ Martin HOLÝ, *Křest ve šlechtickém prostředí českých zemí na prahu novověku*, Historická demografie 28, 2004, s. 15-33.

¹⁸⁴ Věra PETRÁČKOVÁ – Jan VOGELTANZ – Alena ŠIMEČKOVÁ (edd.), *Příběhy*, s. 147.

¹⁸⁵ Tomáš Howard za služby získal od císaře Rudolfa říšský hraběcí titul.

¹⁸⁶ Věra PETRÁČKOVÁ – Jan VOGELTANZ – Alena ŠIMEČKOVÁ (edd.), *Příběhy*, s. 147-148 a 227.

¹⁸⁷ Fraucimor byla skupina dívek, které dělaly společnost ženě šlechtice či panovníka při slavnostních příležitostech nebo v domácnosti. Josef JANÁČEK, *Ženy české renesance*, Praha, 1996, s. 77-85.

¹⁸⁸ Věra PETRÁČKOVÁ – Jan VOGELTANZ – Alena ŠIMEČKOVÁ (edd.), *Příběhy*, s. 147.

nechali své dítě pokřtít po kalvínsku. Po příchodu krále započal samotný křest. Během křtu sám král držel novorozeně v náručí.

Po křtinách byli všichni hosté pozváni do galerie, kde se konala slavnostní hostina. Nebyla to běžná hostina s jídlem.¹⁸⁹ Zde se předávaly a ukazovaly dary pro dítě od krále a dalších hostů. Jindřich ve svých pamětech zmiňuje, že cena všech darů, kromě darů od hraběnky, mohly dosahovat až dvacet tisíc korun.¹⁹⁰

Z popisu křtin můžeme zjistit, že si Jindřich zaznamenal, jak byli hosté křtin oblečeni. O dámách hraběnky napsal, že jedna byla pěkněji vystrojená než druhá. Samozřejmě zmiňuje, že i královská rodina byla velice dobře oblečena. Ve svých pamětech Jindřich Hýzrle z Chodů zaznamenal křest svého syna Leopolda, na který pozval mnoho urozených kavalírů.¹⁹¹

7.1.2. Hostiny u starosty Londýna

V Londýně se každoročně konal banket a hostina, kterou pořádal londýnský starosta. Jak jsem již zmiňoval v předešlé kapitole, starosta Londýna měl v této době významné postavení, pravomoci a výsady, jež bylo velmi obdivuhodné. Tohoto si povšimli jak Zdeněk Brtnický z Valdštejna, tak Jindřich Hýzrle z Chodů.¹⁹²

Hostiny si starosta mohl dovolit, neboť starostou Londýna bývali zvoleni hlavně lidé hodně bohatí.¹⁹³ Jindřich Hýzrle z Chodů byl na hostinu pozván spolu s hrabětem Fridrichem Hessenským, který do Londýna dorazil 5. září.¹⁹⁴ Dům starosty byl velmi pěkně vybaven. Na hostině byla připravena tabule s čerstvým jídlem. Než Jindřich stačil dojíst své první jídlo, tabule byla ještě dvakrát připravena a jídlo na ní znovu doplněno. Během hostiny pozval londýnský starosta Jindřicha Hýzrla i Fridricha Hessenského na banket, který každoročně pořádá, a který se již blížil.¹⁹⁵ Podobné hostiny se zúčastnil i Zdeněk Brtnický z Valdštejna.

¹⁸⁹ Zde se podávalo jen velké množství cukroví.

¹⁹⁰ Věra PETRÁČKOVÁ – Jan VOGELTANZ – Alena ŠIMEČKOVÁ (edd.), *Příběhy*, s. 227.

¹⁹¹ Tamtéž, s. 254-255. Martie KOLDINSKÁ, *Každodennost renesančního aristokrata*, s. 42,44.

¹⁹² Martin Holý, *Jindřich Hýzrle*, s. 55.

¹⁹³ Simona BINKOVÁ- Josef POLIŠENSKÝ a kol. (ed.), *Česká touha*, s. 60.

¹⁹⁴ Věra PETRÁČKOVÁ – Jan VOGELTANZ – Alena ŠIMEČKOVÁ (edd.), *Příběhy*, s. 140.

¹⁹⁵ Tamtéž, s. 140-141 a 226.

Ten si velmi pochvaloval, jak velmi zdvořile byli přijati a též zmiňuje, jaký počet lidí bylo najato, aby je obsluhovali.¹⁹⁶

Spolu s králem se Jindřich Hýzrle zúčastnil mnoha ceremonií a hostin. Z nich můžeme zjistit, jak v tehdejší době probíhalo stolování. Na začátku byl králi přinesen ubrus. Poté se mu donesla voda. Během toho služebnictvo klečelo a král si s nimi rád povídal. Žádný talíř král nepoužíval. Z výčtu pamětí můžeme také zjistit, jaké jídlo jedl či nejedl. Jakub nejedl žádné polévky ani chléb, ani nic vařeného. Jedl jen všechno pečené, hlavně skopové a hovězí maso.¹⁹⁷

7.1.3. Svatba Fridricha Falckého a Alžběty Stuartovny

Důležitou slavností, která se odehrála v mnou sledovaném období, byla svatba Fridricha Falckého, falckého kurfiřta a budoucího českého krále, a Alžběty Stuartovny, dcery anglického krále Jakuba I. Svatby patří mezi základní slavnosti na dvoře. Sňatky prezentovaly bohatství a šíři příbuzenských kontaktů nových rodin. Svatby vyžadovaly od rodin značně dobrou organizaci a také velké finanční náklady.¹⁹⁸

Uvedený sňatek měl směřovat k uklidnění tehdejší evropské situace a zajištění mírového postavení mezi katolickým a evangelickým táborem. Mohl vytvořit pouto mezi anglickými a říšskými protestanty. Nadcházející sňatek nebyl chápán anglickou společností jen jako soukromá záležitost královské rodiny, ale byl brán jako událost dynastického a politického zájmu.¹⁹⁹ Událost se výrazně zaryla do pamětí přítomných osob. Silný prožitek v uvedeném smyslu se objevuje v zápisech Anny Cliffordové (1590-1676) i šedesát tři let po události.²⁰⁰

Již od léta roku 1612 se Fridrich Falcký připravoval na cestu do Anglie. S přípravami mu pomáhali Jan Albrecht ze Solms a Menhart ze Shonberku. Tito pánové se dobře znali s Karlem starším ze Žerotína, a proto mu nabídli, že by se člen z rodu Žerotínského mohl přidat

¹⁹⁶ Tabuli s jídlem obsluhovalo třináct sloužících. Simona BINKOVÁ- Josef POLIŠENSKÝ a kol.(ed), *Česká touha*, s. 60.

¹⁹⁷ Věra PETRÁČKOVÁ – Jan VOGELTANZ – Alena ŠIMEČKOVÁ (edd.), *Příběhy*, s. 144.

¹⁹⁸ Petr VOREL, Aristokratické svatby v Čechách a na Moravě v 16. století jako prostředek společenské komunikace a stavovské diplomacie, in: Václav BUŽEK – Pavel KRÁL (ed.), *Slavnosti a zábavy na dvorech a v rezidenčních městech raného novověku*, České Budějovice, 2000, s. 191-206. O problematice svateb také J. PETRÁŇ a kol., *Dějiny hmotné kultury. Kultura každodenního života od 16. a 18. století* II/1, Praha 1995, kapitola IV. Životní cyklus, rodina a domácnost, s. 148-221. Ze zahraniční literatury Richard van DÜLMEN, *Kultura a každodenní život v raném novověku (16. -18. století)* I. Dům a jeho lidé, Praha, 1999, kap. III. Sňatek a manželství, s. 137-206.

¹⁹⁹ Jaroslav MILLER, *Falcký mýtus: Fridrich V. a obraz české války v raně Stuartovské Anglii*, Praha: Argo, 2004, s. 50-51.

²⁰⁰ Jaroslav MILLER, *Falcký mýtus*, s. 52.

k výpravě Fridricha Falckého do Anglie. Do Anglie měl jet Jan Jetřich ze Žerotína, syn Kašpara Melichara ze Žerotína z Nových Dvůrů.²⁰¹ Karel starší ze Žerotína byl pověřením nadšen a poskytl Janu Jetřichovi velkou částku peněz. Na cestu přispěl i Jan Diviš, bratr Karla.²⁰² V dopise, který Karel Janu Jetřichovi poslal 2. srpna 1612, mu klade na srdce, aby se choval slušně a spořádaně, aby pověst rodu Žerotínského neutrpěla pomluvou.²⁰³ „Že s JM^{ti} kurfiřtem máte jeti do Engelandu, rád to slyším; piši o touž věc hofmistru JM^{ti} panu ze Schonberkgu a žádám, aby přimluvou svou k tomu více a více pomáhal. Najdete tam nejednoho, kterýž rod náš zná, ano i sám JM^{ti} král ráčí o nás věděti protož snažte se tam dobré a chvalitebné jméno naše zachovati a rozmnožiti, abychom Vám, uslyšíce o tom, měli z čeho všickni vespolek děkovati, čímž o to více nám povinni jste, poněvadž vidíte, jak se o dobré Vaše staráme a na Vás žádného nedostatku nedopouštíme“.²⁰⁴ Na podzim opravdu Jan Jetřich ze Žerotína vyjel přes Nizozemí do Anglie jako účastník z českých zemí.²⁰⁵

Do Anglie vjel Fridrich Falcký slavnostně 16. října 1612.²⁰⁶ Jeho příjezd byl brán jako významná událost roku. Fridrich do Londýna přijel po Temži. Přišli ho přivítat velké davy obyvatel Londýna, kteří zhlédly velkou podívanou. Na řece bylo mnoho lodí a člunů, ve kterých se nacházely ozdobné vlajky. Při průjezdu Fridricha Falckého kolem Toweru byly vystřeleny uvítací fanfáry.²⁰⁷

Na přípravách sňatku se podílel z velké části bratr Alžběty a následník anglického trůnu, Jindřich Stuart. On toto dynastické spojení považoval za zásadní. Snažil se tím reagovat na náhlé události, které se během posledních let staly. Jako příklad můžeme uvést zavraždění francouzského krále Jindřicha IV., který způsobil změnu francouzské politiky, jejímž projevem byla francouzsko-španělská svatební úmluva.²⁰⁸

Přípravy na svatbu byly přerušeny, neboť Jindřich Stuart náhle zemřel. Jeho pohřeb se konal krátce po jeho smrti a byl brán důstojně. Pohřbu se účastnilo kolem dvou tisíc osob. Mezi

²⁰¹ Otakar ODLOŽILÍK, *Karel starší ze Žerotína*, s. 76.

²⁰² Tentýž, *Cesty z Čech a Moravy*, s. 302.

²⁰³ Tamtéž, s. 302.

²⁰⁴ Vincenc BRANDL (ed.), *Spisy Karla staršího ze Žerotína*, Oddělení druhé: Listové psaní jazykem českým, Svazek 3, Praha, 1872, s. 118.

²⁰⁵ K Fridrichovi Falckému podrobněji Jaroslav ČECHURA, *Zimní král: aneb české dobrodružství Fridricha Falckého*, Praha, 2004:

²⁰⁶ Jaroslav MILLER, *Falcký mýtus*, s. 50.

²⁰⁷ Tamtéž, s. 50.

²⁰⁸ Tamtéž, s. 52-53.

nimi byl samozřejmě i Fridrich Falcký, ale můžeme zde naléznout i Jana Jetřicha ze Žerotína, který byl uvedený na posledním místě jako páže.²⁰⁹

Kvůli úmrtí Jindřicha Stuarta byla svatba posunuta na následující rok. Konala se 14. února 1613 na svátek svatého Valentýna ve Whitehallu.²¹⁰ Po samotném obřadu následovaly několikadenní oslavy. Základem oslav sňatku byly v Anglii velmi oblíbené divadelní hry a také takzvané masky. Masky byly výpravné hrané alegorie, ve kterých vystupovaly hlavně dvořané. Přesto se v nich mohli objevit i členové královského domu. Co bylo hlavní myšlenkou těchto masek? Vystihovaly ideu konfesijní solidarity evropských protestantů a zároveň ukazovaly odhodlání protestantských států proti habsburskému rodu.²¹¹ Program svatby byl vystihován i literaturou. Mezi nejvýstižnější patří oslavná báseň Williama Fennora *A description of the Palsgraues Countrey*. V české překladi Popis kurfiřtovy země. Báseň představuje pět nových vůdců protestantského světa, mezi které řadí Fridricha Falckého, zemřelého Jindřicha Stuarta a vládce Braniborska, Hessenska a Brunšvicka. Jejich úkolem měla být obrana před katolickými mocnostmi.²¹²

Oslavy, které následovaly po svatbě, byly zahájeny obrovským ohňostrojem. Jedním z vrcholných bodů programu bylo aranžmá námořní bitvy na Temži, kterého se zúčastnilo mnoho lidí. Dále se pořádaly rytířské turnaje, již zmíněné divadelní produkce a také maškarní bály.²¹³ Královský pár opustil Londýn v dubnu 1613, kdy se vydal přes Nizozemí do Falce.²¹⁴

7.2. Kratochvíle a zábavy

Během pobytu v Anglii šlechtici vyhledávali různé místní kratochvíle a zábavy. Mohli zde nalézt vše od kulturních aktivit, jako bylo například zhlédnutí divadelního představení, až po aktivity namáhavější, mezi které patřil lov zvěře či zvířecí zápasy. Kratochvíli zvířecích zápasů věnoval velkou pozornost spíše Jindřich Hýzrle z Chodů. Díky této kratochvíli si bylo možné i finančně přilepšit, neboť se na zvířata uzavíraly sázky.²¹⁵

²⁰⁹ Tamtéž, s. 55.

²¹⁰ Kenneth O. MORGAN a kol., *Dějiny Velké Británie*, s. 537. Otakar ODLOŽILÍK, *Cesty z Čech a Moravy*, s. 303. Jaroslav MILLER, *Falcký mýtus*, s. 51.

²¹¹ Jaroslav MILLER, *Falcký mýtus*, s. 53.

²¹² Tamtéž, s. 53.

²¹³ Tamtéž, s. 51.

²¹⁴ Otakar ODLOŽILÍK, *Cesty z Čech a Moravy*, s. 303.

²¹⁵ Věra PETRÁČKOVÁ – Jan VOGELTANZ – Alena ŠIMEČKOVÁ (edd.), *Příběhy*, s. 140 a 226.

Mezi spíše dříve obvyklejší formu zábavy patřil lov zvěře. Jindřich Hýzrle z Chodů se v Tilbury přidal ke královskému dvoru, který zde během léta pobýval. Král si Jindřicha brál na lov. Lovili jeleny, daňky, zajíce a Jindřichovi se to velmi zalíbilo. Způsob lovu byl v Anglii jiný než v českých zemích.²¹⁶ Jindřich zanechal popis lovu. Divoké zvíře se nechalo volně běžet. Za ním běželi psi, až do té doby, dokud zvíře nepadlo únavou. Během tohoto se král a lovci zdržovali až za psy. Teprve po delší době bylo zvíře zabito. Král usekl zvířeti hlavu. Maso a kůže patřila myslivcům. Po umytí rukou si král dával šálek vína a kus chleba. Takto lovili po celé léto, tedy kromě nedělí. Protože k takovému způsobu lovu v českých zemích nedocházelo, nechal si Jindřich tuto zábavu zvěčnit na obraz. Jindřichova záliba k lovu vydržela i Během honiteb se šlechtici pobýval dámský doprovod. Jindřich našel zalíbení v ženě jménem Barbara, hraběnka z Growie. Ona byla sestrou vězně Patricka Ruthwena.²¹⁷ S ní strávil většinu času při pobytu v Anglii.²¹⁸

Každou neděli se konaly tzv. štvance na medvědy v Medvědinci (The Beargarden), který ležel v blízkosti divadla Globe. Tento druh zábavy navštívil Zdeněk Brtnický z Valdštejna.²¹⁹

Zdeněk Brtnický z Valdštejna oproti Hýzrlemu dával přednost jiným druhům zábavy. Zdeněk v Londýně navštívil divadelní představení. Zdeněk se stal nejspíše prvním Čechem, který navštívil Shakespearovo divadlo Globe.²²⁰ Přesto přesně nemůžeme říci, že opravdu navštívil divadlo Globe. V Londýně se tehdy nacházela divadla tři- Rose, Swan a The Globe. Všechna tehdy byla umístěna v těsné blízkosti na jižním břehu Temže.²²¹ Že Zdeněk navštívil divadlo Globe, se usuzuje z toho, že divadlo bylo tehdy nejnovější a nejkrásnější. Bylo postaveno ze dřeva podle starověkého římského vzoru. Každý na hru mohl vidět, protože bylo vybudováno tak, aby divák viděl z jakékoliv části.²²² Zdeněk neuměl anglicky, přesto si zážitek velmi pochvaloval.²²³ Samotné divadlo Globe bylo otevřeno v roce 1599 a první

²¹⁶ Srovnání s dějinami lovu v českých zemích Jan Evangelista CHADT-ŠEVĚTÍNSKÝ, *Dějiny lovu a lovectví (myšlivosti) v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Louny, 1909, zejména s. 328-369.

²¹⁷ O tomto vězni se zmiňují v kapitole VIII.

²¹⁸ Věra PETRÁČKOVÁ – Jan VOGELTANZ – Alena ŠIMEČKOVÁ (edd.), *Příběhy*, s. 142 a 143.

²¹⁹ Simona BINKOVÁ- Josef POLIŠENSKÝ a kol.(ed.), *Česká touha*, s. 59.

²²⁰ Michael BOROVIČKA, *Cestovatelství*, s. 146.

²²¹ Tamtéž, s. 147.

²²² Simona BINKOVÁ -Josef POLIŠENSKÝ a kol. (ed.), *Česká touha*, s. 41 a 62.

²²³ František MAREK, William Shakespeare a jihlavská divadelní tradice: O prvním Čechu, který viděl divadlo Globe, IGLAVIA DOCTA, svazek 5, Vysoká škola polytechnická, Jihlava, 2013, s. 66 a následující. Že Zdeněk

z inscenovaných představení byla hra od Williama Shakespeara, Julius Ceasar. William Shakespeare vlastnil v této době jednu desetinu divadla.²²⁴ Dnešní budova divadla Globe v Londýně je replika původní stavby. Byla postavena na konci 20. století.

Rád bych se ještě zmínil o Zdeňkově pozornosti popisu tehdejších lodí. 27. července se Zdeněk šel podívat na nově postavenou královninu loď. Její název byl Nový bílý medvěd. Před odjezdem také navštívil loď Francise Drakea, s níž uvedený mořeplavec a pirát obeplul celou zeměkouli v letech 1577 -1580. Zmiňuje se též o lodi, se kterou plul Tomáš Cavendish. O této lodi se říkalo, že přivezla nesčetné bohatství a všechny její plachty byly vyrobeny z hedvábí. V Rochesteru Zdeněk navštívil loď Alžběta, která se účastnila střetnutí se španělskou Armadou roku 1588. Ze střetnutí unikla nepoškozena.²²⁵

neuměl anglicky, používá František Marek jako doplněk. V moderní edici Česká touha cestovatelská nic takového nenalézáme. (poznámka editora)

²²⁴ Vladimír PROKOP, *Dějiny literatury od starověku do počátku 19. století*, Sokolov: O. K.-Soft, 2001.

²²⁵ Simona BINKOVÁ- Josef POLIŠENSKÝ a kol., *Česká touha*, s. 58, 61 a 64. G. W. GROOS (ed.), *The Diary of Baron*, s. 179-181.

8. Navštívené města a památky

V této kapitole bych se rád zabýval městy a památkami, které šlechtici při své cestě po Anglii navštívili. Kapitolu jsem se rozhodl rozdělit na čtyři podkapitoly. Do první kratší podkapitoly jsem zařadil památky, které návštěvníci pozorovali při jejich cestě od příjezdu na ostrovy do příjezdu do hlavního města Anglie, Londýna. Ve druhé podkapitole charakterizujeme londýnské památky, které během jejich pobytu ve městě navštívili. V následující části charakterizujeme města a památky, nacházející se v okolí Londýna, kam se šlechtici nejčastěji vydávali po zhlédnutí památek v Londýně. Součástí těchto památek a měst byly i univerzitní města Oxford a Cambridge. Těmto městům a univerzitám jsem věnoval prostor v samostatné kapitole.²²⁶ Do poslední kapitoly jsem zařadil i ojedinělé pokusy šlechticů o cesty do Skotska a ještě více vzdálenějšího Irska.

8.1. Města a památky na cestě do Londýna

První místa, která cestovatelé navštěvovali, ležela na jejich trase do hlavního města Anglie, Londýna. Prvním z nich bylo město Canterbury. Bylo důležitým bodem již za doby starověku, kdy v Anglii byli Římané. Canterbury byla hlavním sídlem canterburského arcibiskupa. Dominantou města byla místní katedrála. Ve městě se kromě ní nacházel i francouzský kostel. Zdeněk ve svém deníku uvádí, že se zdejší arcibiskup měl velice dobře, neboť pobíral velkou sumu peněz.²²⁷

Cesta z Canterbury pokračovala obvykle přes Sittingbourne do Rochesteru. V Rochesteru například Jindřich Hýzrle z Chodů navštívil známou normanskou katedrálu.²²⁸ Zdeněk Brtnický z Valdštejna i Jindřich Hýzrle z Chodů během cesty do Gravesendu k cestě používali poštovní spoje. Na zbytek cesty, která z Gravesendu do Londýna zbývala, oba šlechtici využili přítomnosti řeky Temže a do Londýna se dostali na lodi.

Jindřich Hýzrle se ještě při cestě do Londýna zastavil v Greenwich, který patřil do majetku samotného krále.²²⁹ V Greenwichi navštívil zámek a jemu náležející park, který Jindřicha velmi zaujal. Greenwich navštívil i Zdeněk Brtnický.²³⁰

²²⁶ Viz kapitola V. Univerzitní města Oxford a Cambridge.

²²⁷ Simona BINKOVÁ- Josef POLIŠENSKÝ a kol. (ed.), *Česká touha*, s. 37-38. G. W. GROOS (ed.), *The Diary of Baron Waldstein*, s. 29-31.

²²⁸ Martin HOLÝ, *Jindřich Hýzrle*, s. 53.

²²⁹ Věra PETRÁČKOVÁ – Jan VOGELTANZ – Alena ŠIMEČKOVÁ (edd.), *Příběhy*, s. 226.

²³⁰ G. W. GROOS (ed.), *The Diary of Baron Waldstein*, s. 73. O návštěvě Greenwiche v kapitole VI.

Uvedené trasy můžeme porovnat mezi Zdeňkem Brnickým z Valdštejna a Jindřichem Hýzrllem z Chodů. Zatímco Valdštejnovi a jeho družině trvala cesta jen necelé dva dny, cesta Hýzrla z Doveru do Londýna trvala o něco déle. Z jakého určitého důvodu tomu tak bylo, se dnes již nedozvíme. Prostým důvodem mohl být větší zájem Hýzrla o poznání těchto míst během cesty do Londýna.²³¹

8.2. Londýnská místa a památky

V této podkapitole bych se rád zabýval místy a památkami Londýna. Londýn bylo hlavním město Anglie, které při svých cestách po Anglii navštívil každý šlechtic. Někteří zůstali pouze v Londýně²³² a jiní se po Londýnu vydávali i mimo něj.²³³ Při svém bádání jsem nenalezl šlechtice, který by Londýn nenavštívil.

Významnou památkou a navštěvovaným místem byl královský palác, středověká pevnost, hrad a vězení Tower. Všechny tyto funkce toto místo plnilo. Tower byl obklopen příkopy, silnými hradbami a uvnitř se nacházelo tolik budov, že sám Tower připomínal město.²³⁴ Tower také měl vlastní popraviště. Dohromady byly čtyři. Popravování na nich byli vévodové, hrabata, ale také například i členové královské rodiny.²³⁵ Tower také plnil funkci královského paláce. Ač tu již nikdo dlouho z královského rodu nespával, pokoje paláce si zachovali svoji krásu a výzdobu.²³⁶

V Toweru se nacházela také zbrojnice. Ta byla velmi početná a zajímavá svou obrovskou a pěknou sbírkou děl a mnoho různých druhů zbraní tehdejší doby. Zdeněk Brtnický z Valdštejna zde uviděl řadu obléhacích děl na podvozcích, železné koule, které byly stříleny při námořních bitvách a především měly zničit lanové nepřátelské lodi. Mezi dalšími zbraněmi, nacházejícími se ve zbrojnici, byly různé druhy luků, šípů, kopí, jak železných, tak dřevěných. Ve zbrojnici královské gardy se nacházelo plno oštěpů, které byly ozdobeny hedvábím a

²³¹ Martin HOLÝ, *Jindřich Hýzrle*, s. 53.

²³² Jako například Petr Vok z Rožmberka v lednu 1563. Jaroslav Pánek, *Petr Vok z Rožmberka*, s. 67.

²³³ Například Zdeněk Brtnický z Valdštejna nebo Jindřich Hýzrle z Chodů. Simona BINKOVÁ- Josef POLIŠENSKÝ a kol. (ed.), *Česká touha*, s. 33-64. Věra PETRÁČKOVÁ – Jan VOGELTANZ – Alena ŠIMEČKOVÁ (edd.), *Příběhy*, s. 135 -155.

²³⁴ William CAMDEN, *Britannia*, London, 1701, s. 362. Také Simona BINKOVÁ- Josef POLIŠENSKÝ a kol. (ed.), *Česká touha*, s. 44-45.

²³⁵ V roce 1536 zde byla popravena druhá manželka Jindřicha VIII, Anna Boleynová. David STARKEY, *Six wives: The Queens of Henry VIII.*, London, 2003, s. 581.

²³⁶ Věra PETRÁČKOVÁ – Jan VOGELTANZ – Alena ŠIMEČKOVÁ (edd.), *Příběhy*, s. 139.

zlatem. To mohlo poukazovat na to, že zbraně patřily výše postaveným osobám. Z výčtu zbraní se můžeme dozvědět, jaké zbraně byly v tehdejší době používány.²³⁷

Jak jsem již zmínil, v Toweru se nacházelo i vězení. V něm byli drženi i členové královské rodiny, jako byla i sama královna Alžběta I. pod přísným dohledem dva měsíce během roku 1554 v době, kdy v Anglii vládla její nevlastní sestra, Marie I. Tudorovna (1553-1558). Zdeněk Brtnický z Valdštejna její celu navštívil. Cela se nacházela v malé, velmi nenápadné vížce.²³⁸

Vězení navštívil i Jindřich Hýzle z Chodů. V době, kdy pobýval v Anglii, byl zde vězněn Sir Walter Raleigh (1603-1616).²³⁹ Jindřicha ale zaujal jiný vězeň. Tím byl Patrick Rüthwen, hrabě z Growie.²⁴⁰ Rüthwen zde byl vězněn z politických důvodů. Měl spáchat zlo proti princovi Jakubovi. V době, ve které se to stalo, byl však ještě dítětem. Původně atentát připravovali jeho bratři. Přesto i Patrick byl uvězněn a držen ve vězení až do roku 1622.²⁴¹ Kvůli tomu činu, podle práva, které v zemi toho času platilo, se celý rod tohoto muže dostal do ústraní. Dokonce se členové rodu nemohli nazývat svým původním rodinným jménem²⁴² a museli si ho změnit právě na jméno Rüthwen.²⁴³

U londýnského Toweru se nacházelo i známé místo s divokými zvířaty neboli londýnský lvinec. Toto místo bylo také hojně navštěvované. Zdeněk Brtnický z Valdštejna zde uviděl mnoho lvů, levharta, tygra a překvapivě zde našel obrovského dikobraza.²⁴⁴

Známou a navštěvovanou památkou tehdejšího Londýna byla dozajisté katedrála svatého Pavla. Ta byla další z několika památek, které byly hojně navštěvovány českými a moravskými šlechtici při jejich návštěvě Londýna. Tehdy katedrála svatého Pavla nevypadala jako dnes. Dnešní podoba slavné katedrály, jejímž stavitelem a architektem byl Christopher

²³⁷ Simona BINKOVÁ- Josef POLIŠENSKÝ a kol. (ed.), *Česká touha*, s. 45. Také Věra PETRÁČKOVÁ – Jan VOGELTANZ – Alena ŠIMEČKOVÁ (edd.), *Příběhy*, s. 139. G. W. GROOS (ed.), *The Diary of Baron Waldstein*, s. 65-69.

²³⁸ Simona BINKOVÁ- Josef POLIŠENSKÝ a kol. (ed.), *Česká touha*, s. 45 a 62.

²³⁹ Sir Walter Raleigh byl oblíbencem královny Alžběty. Viz Martin KOVÁŘ, *Walter Raleigh*, Historický obzor 7, 1996, s. 204-208.

²⁴⁰ Martin HOLÝ, *Jindřich Hýzle*, s. 55.

²⁴¹ Věra PETRÁČKOVÁ – Jan VOGELTANZ – Alena ŠIMEČKOVÁ (edd.), *Příběhy*, s. 406.

²⁴² Jejich původní rodové jméno bylo Kaurové.

²⁴³ Věra PETRÁČKOVÁ – Jan VOGELTANZ – Alena ŠIMEČKOVÁ (edd.), *Příběhy*, s. 139.

²⁴⁴ Je zajímavé, že Zdeněk mezi kočkovitými šelmami zmiňuje dikobraza. Simona BINKOVÁ- Josef POLIŠENSKÝ a kol. (ed.), *Česká touha*, s. 40-41. G. W. GROOS (ed.), *The Diary of Baron Waldstein*, s. 35.

Wren, byla postavena až v letech 1675 až 1708 po velkém londýnském požáru, který Londýn zachvátil v roce 1666, a při kterém byla původní katedrála zničena.²⁴⁵

Zdeněk Brtnický z Valdštejna při své cestě navštívil katedrálu svatého Pavla 4. července 1600.²⁴⁶ Pod katedrálou se nacházela krypta. V prostředí před ní bylo otevřené místo, které sloužilo starostovi k setkání s obyvateli Londýna, když šel na bohoslužbu.²⁴⁷ V jeho pamětech můžeme zjistit, že se u chrámu zastavil také v neděli 30. července 1600 v době, kdy z kostela vycházel starosta Londýna, který zde vykonal pravidelnou nedělní bohoslužbu, která tehdy trvala až tři hodiny. Mše u katedrály se konaly i pod širým nebem.²⁴⁸

Kostel navštívil i při pobytu v Londýně Jindřich Hýzrle z Chodů. Ten byl majestátností a velikostí kostela ohromen. Ve svých pamětech zmiňuje, že takový kostel ještě nikdy neviděl. Ke kostelu s Jindřichem přišel i jeho služebník Ital Batista Pelegrin. Český šlechtic nařídil Batistovi, aby celý kostel změřil. V délce byla katedrála dlouhá 250 mužských kroků a v šíři zjistil, že byla široká 125 mužských kroků.²⁴⁹ Jindřich, jenž sám byl katolík, si také všiml, že se v anglikánském kostele nevyskytovaly žádné ozdoby. Sám dokonce vystoupil na věž chrámu a ze shora se rozhlédl po městě, které přirovnal k půlměsíci, a které již v této době bylo velmi rozlehlé. Londýn přiřadil velikostně k velkému městu, přesto svoji rozlohou a počtem obyvatel se například s Paříží nedal podle něho srovnat.²⁵⁰

Zajímavou a hodně navštěvovanou lokalitou bylo také město Westminster. V mé zkoumané době Westminster nebyl ještě součástí Londýna a nacházel jednu míli na západ od tehdejšího Londýna. Přesto jsem zařadil Westminster do podkapitoly Londýnská místa a památky. Návštěvu Westminsteru podnikl jak Zdeněk Brtnický z Valdštejna²⁵¹, tak i Jindřich Hýzrle z Chodů.²⁵² Z jejich záznamů hlavně vycházím. Místo bylo především známé svým opatstvím, královským sídlem či soudním dvorem. Opatství ve Westminsteru ukrývalo mnoho kaplí. Konaly se zde korunovace anglických králů a královen. Členové královského rodu tu jsou

²⁴⁵ Martin HOLÝ, *Jindřich Hýzrle*, s. 54.

²⁴⁶ Simona BINKOVÁ- Josef POLIŠENSKÝ a kol. (ed.), *Česká touha*, s. 43.

²⁴⁷ G. W. GROOS (ed.), *The Diary of Baron Waldstein*, s. 64.

²⁴⁸ Simona BINKOVÁ- Josef POLIŠENSKÝ a kol. (ed.), *Česká touha*, s. 59.

²⁴⁹ Věra PETRÁČKOVÁ – Jan VOGELTANZ – Alena ŠIMEČKOVÁ (edd.), *Příběhy*, s. 139.

²⁵⁰ Tamtéž, s. 139.

²⁵¹ Zdeněk Brtnický z Valdštejna navštívil Westminster 5. července 1600. Simona BINKOVÁ- Josef POLIŠENSKÝ a kol., *Česká touha*, s. 43. G. W. GROOS, *The Diary of Baron Waldstein*, s. 37.

²⁵² Věra PETRÁČKOVÁ – Jan VOGELTANZ – Alena ŠIMEČKOVÁ (edd.), *Příběhy*, s. 138.

také pochování v kapli svatého Petra.²⁵³ Jindřich Hýrzle z Chodů zde objevil i meč krále Jindřicha VIII., který je v kostele vystaven, či místo, kde je vidět stolice svatého Pavla, který zde psal své epištoly.²⁵⁴

U sousedního paláce, kde se pravidelně konaly soudy, Zdeněk Brtnický z Valdštejna našel kašnu, ze které prý po korunovaci anglického krále teklo víno pro chudinské obyvatelstvo Londýna jako dar od nově korunovaného krále.²⁵⁵

V blízkosti se nachází Whitehall, v překladu Bílá síň, majestátní a královské sídlo²⁵⁶. Palác je obklopen z jedné strany parkem sousedního Svatojakubského paláce a z druhé strany řekou Temž. Majestátní je palác svou velkou rozlohou, krásou pokojů a ložnic, jež byly velmi elegantně vyzdobeny různými portréty, obrazy a sochami. Zdeněk Brtnický z Valdštejna ve svém deníku zmiňuje, že v jedné galerii zde lze spatřit portrét Marie Habsburské, ženy Ludvíka Jagellonského. V jedné místnosti také můžeme nalézt i popis nového světa s mapami, jež sem byl dán za panování krále Jindřicha VII. (1485-1509).²⁵⁷

Naproti Westminsteru přes Temži se nachází palác a kostel Lambeth, oficiální londýnské sídlo arcibiskupů z Canterbury. Místo navštívil Zdeněk Brtnický z Valdštejna 6. července 1600. V paláci se nachází arcibiskupská knihovna. Knihy ve zdejší knihovně měly zlatý nebo stříbrný obal.²⁵⁸

Zdeněk Brtnický z Valdštejna se v deníku zmiňuje také o ulicích Londýna. Většinu z nich popsal jako dosti úzké a tmavé. Přesto již tehdy bylo možné v Londýně najít ulice prostorné a široké. Jako příklad udal Zdeněk Brtnický z Valdštejna Zlatnickou ulici (The Goldsmith's street), ve které se nalézaly velmi pěkné domy, ve kterých si lidé mohli pořídit

²⁵³ W. CAMDEN, *Britannia*, s. 365. Simona BINKOVÁ- Josef POLIŠENSKÝ a kol. (ed.), *Česká touha*, s. 43. G. W. GROOS, *The Diary of Baron Waldstein*, s. 65.

²⁵⁴ Věra PETRÁČKOVÁ – Jan VOGELTANZ – Alena ŠIMEČKOVÁ (edd.), *Příběhy*, s. 138.

²⁵⁵ G. W. GROOS (ed.), *The Diary of Baron Waldstein*, s. 41.

²⁵⁶ Whitehall se stala královským sídlem v době panování Jindřicha VIII. (1509-1547). Simona BINKOVÁ- Josef POLIŠENSKÝ a kol., *Česká touha*, s. 63.

²⁵⁷ Simona BINKOVÁ- Josef POLIŠENSKÝ a kol., *Česká touha*, s. 44. G. W. GROOS (ed.), *The Diary of Baron Waldstein*, s. 43-59.

²⁵⁸ Tamtéž, s. 44. Tamtéž, s. 63.

krásné klenoty, vyráběné ze zlata a stříbra.²⁵⁹ Opodál se nacházela ulice London Stone²⁶⁰, jež se jmenuje podle kamene, který se zde nacházel.²⁶¹

Mezi další skvosty, nacházející se v Londýně, Zdeněk Brtnický z Valdštejna zařadil kupecký dům Bursa, který sloužil k obchodu a bankovníctví. V prvním patře domu se nacházela galerie sloužící k prodeji zboží. Francouzský nápis „Honni soit qui mal y pense.“ a „Dieu e mon droict.“²⁶² se nachází nad vchodem domu. Byl vepsán ve znaku.²⁶³

Na konec této podkapitoly bych se rád ještě zastavil u vyličení ubytování, které cestovatelé v Londýně mohli využívat. Vhodné ubytování určitě nebylo lehké najít. Po příjezdu do Londýna se Jindřich Hýzrle z Chodu se svojí výpravou ubytoval v jedné italské hospodě. Hospodský mu poskytl ubytování „za dosti skrovný peníze“.²⁶⁴ Jindřich získal tak levné ubytování, protože měl ve své výpravě také Itala. Jednalo se o Jouana Batistu Pelegriniho.²⁶⁵ Špatnou zkušenost s ubytováním měl Karel starší ze Žerotína. V hospodě, ve které se ubytoval, se mu velmi nelíbilo. Stěžoval si na špatnou stravu a drahé ubytování.²⁶⁶ Zdeněk Brtnický z Valdštejna se po svém příjezdu ubytoval ve francouzské hospodě U Lilie. O žádných výhodách či nevýhodách tohoto ubytování se nezmiňuje.²⁶⁷

8.3. Další vyhledávané památky na britských ostrovech

Zámek Theobald navštívil při své cestě do Cambridge Zdeněk Brtnický z Valdštejna. Zámek byl majetkem královského státního kancléře Roberta Cecila. Nechal ho postavit Robertův otec, William Cecil. Českého šlechtice uchvátil pozoruhodný počet věží a dokonalé krby. Dnes již tato budova neexistuje.²⁶⁸

²⁵⁹ Tamtéž, s. 61. Tamtéž, s. 175.

²⁶⁰ Tamtéž, s. 61. Tamtéž, s. 175.

²⁶¹ S velkou pravděpodobností šlo o zbytek římského milníku. (Poznámka editora)

²⁶² V překladu nápis říká: „Ať se zastydí, kdo o tom špatně smýšlí“ a „Bůh a moje právo“. Nápis byl hesla anglických králů od 14. století. Druhé z nich používala královna Alžběta.

²⁶³ Simona BINKOVÁ- Josef POLIŠENSKÝ a kol. (ed.), *Česká touha*, s. 60-61. G. W. GROOS (ed.), *The Diary of Baron Waldstein*, s. 175.

²⁶⁴ Věra PETRÁČKOVÁ – Jan VOGELTANZ – Alena ŠIMEČKOVÁ (edd.), *Příběhy*, s. 137.

²⁶⁵ Martin HOLÝ, *Jindřich Hýzrle*, s. 53.

²⁶⁶ Dlouho na to vzpomínal. Viz Vincenc BRANDL (ed.), *Spisy Karla staršího ze Žerotína*, Oddělení druhé: Listové psaní jazykem českým, Svazek 1, Praha, 1872, s. 108. Otakar ODLOŽILÍK, *Cesty z Čech a Moravy*, s. 259.

²⁶⁷ Simona BINKOVÁ- Josef POLIŠENSKÝ a kol. (ed.), *Česká touha*, s. 39.

²⁶⁸ Tamtéž, s. 52. G. W. GROOS (ed.), *The Diary of Baron Waldstein*, s. 81-87.

Palác Richmond, který se nacházel pět mil od Londýna, byl spojený s českými zeměmi a historií. Zemřela zde Anna, manželka krále Richarda II. Anna pocházela z rodu Lucemburků. Byla dcerou Karla IV. a Alžběty Pomořanské. Anna získala pověst ženy, která naučila anglické ženy jezdit na koni oběma nohama na jedné straně, tak jak to bylo v dřívější době zvykem.²⁶⁹

Během setrvání u královského dvora Jindřich Hýzrle z Chodů také navštívil řadu míst mimo Londýn. Jedním z nich byl Windsor, další z královských sídel, který ležel cca 40 km od Londýna. Zde král pořádal štvance na jeleny. Po návštěvě rezidenčního zámku wichtersterských biskupů ve Farnhamu se Jindřich vydal do města Kingston. To dříve bylo korunovačním městem anglosaských králů. Další z královských sídel, jichž bylo mnoho, navštívil i Hampton Court. Tento zámek byl velice rozlehlý a Jindřich Hýzrle z Chodů na něm obdivoval důkladnou bohatou výzdobu. Nejvíce ho zaujal pokoj nazvaný Rajská komora, kde se nacházelo velké bohatství baldachýnů²⁷⁰, tapisérií, koberců, zrcadel a mnoha různých šperků.²⁷¹

8.4. Skotsko a Irsko

Jestliže návštěvy Anglie se v 16. století staly běžnějším, tak cesty do Skotska a Irska zůstaly spíše ojedinělé. Přesto můžeme zjistit, že někteří čeští a moravští šlechtici Skotsko a Irsko navštívili. Jedním z důvodů k nízké návštěvnosti těchto oblastí můžeme uvést vzdálenost, která byla ještě větší, než do samotné Anglie. Dalším jevem, který mohl znemožnit cestu, bylo počasí, které bylo v této oblasti velmi nestálé.

O Skotsku se v Anglii hovořilo v době, když v Anglii pobýval Karel starší ze Žerotína. Krátce před jeho příjezdem byla v únoru 1587 na popravišti popravena skotská královna Marie.²⁷²

O cestu do Skotska usiloval Jan Diviš ze Žerotína²⁷³. Na schůzi tajné rady, která se konala 17. března 1596, mu byl zajištěn a vydán cestovní pas na cestu, který Janovi a jeho

²⁶⁹ Tamtéž, s. 59. Tamtéž, s. 167-169.

²⁷⁰ Baldachýn je pevný látkový závěs, který se nachází například nad trůnem. Jaroslav HEROUT, *Slabikář návštěvníků památek*, Praha, 1978, s. 108.

²⁷¹ Věra PETRÁČKOVÁ – Jan VOGELTANZ – Alena ŠIMEČKOVÁ (edd.), *Příběhy*, s. 148 a 227. Také Martin HOLÝ, *Jindřich Hýzrle*, s. 57.

²⁷² Otakar ODLOŽILÍK, *Cesty z Čech a Moravy*, s. 259.

²⁷³ Jan Diviš a jeho cesta již částečně zmíněna v kapitole IV.

družině zaručovali klidnou a bezpečnou cestu do Skotska.²⁷⁴ Během ní se Jan Diviš chtěl zastavit v univerzitních městech Anglie²⁷⁵, do kterých dorazil, ale v Cambridgi onemocněl vysokou horečkou. Do Skotska pravděpodobně nedorazil. O pokračování jeho cesty nejsou žádné doklady.²⁷⁶

V roce 1610 navštívil Skotsko a Irsko Albrecht Václav Smiřický. Spolu s ním v početné družině byli mimo jiné i Michal Slavata z Chlumu a Košumberka, Rudolf ze Štubenberka či Albrecht Pecinger z Bydžína.²⁷⁷ Král Jakub I. jim cestu chtěl usnadnit a přidal k nim do družiny skotského rádce. Po navštívení Skotska se chystali přelout do Dublinu v Irsku. Při zpáteční cestě výpravu zastihla silná bouře. Mořské bouře v této oblasti nebyly nic neobvyklého. Bouře stáhla jejich loď ke skále, o kterou se roztrhla. Při tomto neštěstí málem zahynuli. Naštěstí se doplávali na nedaleký ostrůvek, ze kterého se po dvou strávených dnech dostali zpátky na skotské pobřeží.²⁷⁸ Tyto přírodní živly a nesnáze mohly odradit touhu návštěvníků cestovat po britských ostrovech.

²⁷⁴ Vydání pasu pro Jana Divíše se i neobešlo bez problémů. Nebylo to z důvodu, že by mu pas nechtěli vydat, ale kdo mu pas nechá vydat.

²⁷⁵ Pro návštěvu univerzitních měst mu zásluhou Essexu sepsány doporučující dopisy pro místokancléře univerzit.

²⁷⁶ Otakar ODLOŽILÍK, *Cesty z Čech a Moravy*, s. 272.

²⁷⁷ Martin HOLÝ, *Výchova*, s. 193. Otakar ODLOŽILÍK, *Cesty z Čech a Moravy*, s. 293.

²⁷⁸ Tamtéž, s. 193. Tamtéž, s. 293. Také Libuše URBÁNKOVÁ-HRUBÁ (ed.), František Hrubý, *Etudiants*, s. 215.

9. Závěr

Předkládaná práce se zaměřila na cestování v raném novověku, především na pobyt českých šlechticů na britských ostrovech. V jejím úvodu bylo položeno několik otázek k tématu cestování českých šlechticů do Anglie. Tyto otázky jsem se pokusil v sedmi kapitolách této práce zodpovědět. Kapitoly se věnovaly různým aspektům kulturních, politických i sociálních dějin.

Otázky k cestování v raném novověku jsme zodpověděli v druhé kapitole. Zjistili jsme, že nejčastějším typem cest sledované doby byly cesty vzdělávací a kavalírské. Na nich se šlechtici spolu se svými vychovateli a doprovodem vydávali za hranice své země, aby si rozšířili znalosti a povědomí tehdejší Evropy. Během cest studovali na zahraničních univerzitách, seznamovali se s raně novověkou společností a navštěvoval významná místa a památky. Z cest se vraceli nabití novými zkušenostmi, vědomostmi a s řadou nových kontaktů.

Důkladnější rozbor životů dvou šlechticů jsme rozebrali ve třetí kapitole. Jednalo se o Zdeňka Brtnického z Valdštejna a Jindřicha Michala Hýzrla z Chodů. Z jejich cest se nám dochovaly cestovní deníky, respektive u Hýzrla jeho paměti. Díky nim jsme mohli charakterizovat a porovnat tyto dva české šlechtice. Zajímal nás především jejich původ, vzdělanost, samotná cesta do zahraničí a život po ní.

Následujících pět kapitol této práce nám odpovědělo na otázky, které se týkaly dějin vzdělanostních, politických a kulturních. Seznámili jsme se s příjezdy šlechticů do země. Prvním problémem na cestě byla často samotná plavba přes La Manche.

V předkládané práci jsme se také dozvěděli, že zájem o cesty do Anglie započal ve druhé polovině 16. století a vrcholil na přelomu 16. a 17. století. Poté se trend studijních cest nejen do Anglie, ale i do jiných zemí na čas přerušil. Tento úpadek byl spojen s počátkem třicetileté války v Evropě.

V páté kapitole jsme se dozvěděli o českých studentech, kteří ve zkoumaném období studovali na anglických univerzitách. V druhé polovině 16. století to byli nekatolíci, převážně z řad Jednoty bratrské. Jeroným Šlik dokonce získal na Oxfordu titul bakaláře z bohosloví. Ze šlechtických deníků nám zůstal popis o univerzitním dění. Nejlepší popis Cambridge a Oxfordu nám zanechal šlechtic Zdeněk Brtnický z Valdštejna, který tyto města během svého putování po Anglii navštívil.

V šesté kapitole jsme zkoumali anglickou společnost a audience u panovníků Anglie. Zjistili jsme, jak probíhala audience u anglických panovníků, a jakých prostředků mohli využít k přístupu na královský dvůr. Nejčastěji využívali doporučujících dopisů do vysoko postavených osob nebo se k panovníkovi dostali přes své dobré známé, jak to udělal například Jindřich Hýzrla z Chodů v roce 1607.

Zjistili jsme ze záznamu z cestovatelských deníků, jakých slavností a zábav se návštěvníci v Anglii mohli zúčastnit. Od sledování komedií v Shakespearovském divadle Globe, přes slavnostní hostiny londýnského starosty až lovecké zábavy krále Jakuba I. a jeho dvora. Významnou událostí v raně Stuartovské Anglii byla také svatba Fridricha Falckého a Alžběty Stuartovny.

V poslední kapitole jsme zodpověděli otázku, týkající se navštívených míst a památek na britských ostrovech. Opět z cestovatelských deníků jsme vypožadovali, jaké památky šlechtici navštěvovali. Nejčastější byly v samotném hlavním městě. Přesto jsme našli, že se šlechtici vydávali i mimo Londýn.

V oblasti problematiky k cestování do Anglie se nachází mnoho neprobádaných okruhů, které zatím nebyly zodpovězeny. Tato práce by mohla být rozšířena o další části. Buď by se mohli přidat další šlechtici. K některým z nich by se dal rozpracovat detailněji jejich život, jak to v této práci nacházíme u Zdeňka Brtnického z Valdštejna a Jindřicha Hýzrla z Chodů, Nebo bychom k cestám do Anglie mohli přidat další méně probádanou zemi, do které šlechtici v raném novověku také cestovali. Jednou z dalších možností výzkumu dané problematiky je rozšíření časového vymezení směrem do doby pobělohorské a v rámci rozšíření této studie porovnat vývoj cestování do Anglie v době předbělohorské a pobělohorské.

10. Seznam pramenů a literatury

10.1. Prameny

Simona BINKOVÁ- Josef POLIŠENSKÝ a kol. (ed.), *Česká touha cestovatelská: cestopisy, deníky a listy ze 17. století*. Praha: Odeon, 1989.

Vincenc BRANDL (ed.), *Spisy Karla staršího ze Žerotína*, Oddělení druhé: Listové psaní jazykem českým, Svazek 1, Praha, 1870.

Vincenc BRANDL (ed.), *Spisy Karla staršího ze Žerotína*, Oddělení druhé: Listové psaní jazykem českým, Svazek 2, Praha, 1871.

Vincenc BRANDL (ed.), *Spisy Karla staršího ze Žerotína*, Oddělení druhé: Listové psaní jazykem českým, Svazek 3, Praha, 1872.

William CAMDEN, *Britannia abridg'd: with Improvements, and Continuations to this present Time.*, London, 1701.

John Roche DASENT (ed.), *Acts of the Privy Council of England Volume 25, 1595-1596*, London, 1901.

František DVORSKÝ (ed.), *Dopisy Karla st. ze Žerotína 1591-1610*, Archiv český XXVII, Praha 1904.

Mary Anne Everett GREEN (ed.), *Calendar of State Papers. Domestic Series of the reign of Elisabeth, Volume 4, 1595-1597*, London, 1869.

G. W. GROOS (ed.), *The Diary of Baron Waldstein. A traveller in Elizabethan England*, London, 1981.

František HRUBÝ (ed.), *Moravské korespondence a akta z let 1620-1636, I. 1620-1624*, Brno, 1934.

Věra PETRÁČKOVÁ – Jan VOGELTANZ – Alena ŠIMEČKOVÁ (edd.), *Příběhy Jindřich Hýzrla z Chodů*, Praha, 1979.

Noemi REJCHRTOVÁ (ed.), *Karel starší ze Žerotína, Z korespondence*, Praha: Odeon, 1982.

Libuše URBÁNKOVÁ-HRUBÁ (ed.), František HRUBÝ, *Etudiants tcheques aux écoles protestantes de l'Europe occidentale a la fin du 16e et au debut du 17e siècle: Documents*, Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1970.

Alena VOLRÁBOVÁ (ed.), *Václav Hollar a Evropa mezi životem a zmarem (1607-1677)*, Národní galerie v Praze, 2007.

Zdeňka TICHÁ (ed.), *Jak starí Čechové poznávali svět. Výbor ze starších českých cestopisů 14.-17. století*, Praha, 1985.

10.2. Literatura

Ernest S. BATES, *Touring in 1600. A study in the Development of Travel as a Means of Education*, London, 1987.

Lenka BOBKOVÁ – Michaela NEUDERTOVÁ (ed.), *Cesty a cestování v životě společnosti*, Acta Universitatis Purkynianae philosophia et historica III., Studia Historica II., Ústí nad Labem 1995.

- Michael BOROVIČKA, *Velké dějiny zemí Koruny české- Tematická řada - Cestovatelství*, Praha, Litomyšl: Paseka, 2010.
- John COOPER, *The Queen's Agent: Francis Walsingham at the Court of Elizabeth I.*, Londýn, 2011.
- Jaroslav ČECHURA, *Zimní král: aneb české dobrodružství Fridricha Falckého*, Praha, 2004:
- Marie Ludmila ČERNÁ, *Studenti ze zemí českých na universitě v Orléansu a na některých jiných francouzských universitách*, Český Časopis Historický 40, 1934, s. 347–362, 548–564.
- Miroslava DURAJOVÁ – Rostislav SMÍŠEK, *Hieronymus der Ältere Schlick: Das Tagebuch eine Selbstdarstellung aus den Jahren 1580 – 1582*, Prameny k českým dějinám 16. – 18. století – řada B sv. II., České Budějovice, 2008.
- Richard van DÜLMEN, *Kultura a každodenní život v raném novověku (16. -18. století)*, Díl II., Vesnice a město. Praha: Argo, 2006.
- Alan HAYNES, *Robert Cecil, 1st Earl of Salisbury, 1563-1612. Servant of Two Sovereigns*, Peter Owen Publishers, 1989.
- Josef HEJNIC – Jan MARTÍNEK, *Rukověť humanistického básnictví I-VI.*, Praha: Academica, 1966-2011.
- Martin HEMELÍK, *Zdeněk Brtnický z Valdštejna (Portrét renesančního šlechtice a vzdělance)*, IGLAVIA DOCTA svazek VI., Jihlava: Vysoká škola Polytechnická, 2014.
- Jaroslav HEROUT, *Slabikář návštěvníků památek*, Praha, 1978.
- Zdeněk HOJDA- Hana PÁTKOVÁ (ed.), *Pragmatické písemnosti v kontextu právním a správním*, Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2008.
- Martin HOLÝ, *Jindřich Hýzrle z Chodů (1575-1665) a jeho poznávací cesta po střední a západní Evropě v letech 1607 a 1608.* in: Jiří Kubeš, *Šlechtic na cestách v 16. -18. století*, Pardubice, 2007, s. 35-63.
- Martin HOLÝ, *Křest ve šlechtickém prostředí českých zemí na prahu novověku*, Historická demografie 28, 2004, s. 15-33.
- Martin HOLÝ, *Výchova a vzdělání české a moravské šlechty v 16. a v první třetině 17. století*, Folia Historica Bohemica 21, 2005, s. 111-210.
- Martin HOLÝ, *Zrod renesančního kavalíra: výchova a vzdělání šlechty z českých zemí na prahu novověku (1500-1620)*, Praha: Historický ústav AV ČR, 2010.
- Jan Evangelista CHADT-ŠEVĚTÍNSKÝ, *Dějiny lovu a lovectví (myslivosti) v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Louny, 1909.
- Jan JAKUBEC, *Dějiny literatury české I.: Od nejstarších dob po probuzení politické*, Praha: Laichter, 1929.
- Josef JANÁČEK, *Rudolf II. a jeho doba*, Praha: Svoboda, 1987.
- Josef JANÁČEK, *Ženy české renesance*, Praha 1996.
- Marie KOLDINSKÁ, *Každodennost renesančního kavalíra*, Praha, Litomyšl: Paseka, 2001.

- Tomáš KNOZ, *Karel starší ze Žerotína: Don Quijote v labyrintu světa*, Praha: Vyšehrad, 2008.
- Martin KOVÁŘ, *Stuartovská Anglie: stát a společnost v letech 1603-1689*, Praha: Libri, 2001.
- Martin KOVÁŘ, *Walter Raleigh*, Historický obzor 7, 1996, s. 204-208.
- Jiří KUBEŠ (ed.), *Šlechtic na cestách v 16. -18. století*, Sborník příspěvků (nejen) ze třetího adventního kulatého stolu, který se na téma „Prameny k dějinám šlechtického cestování 1550–1800“ konal na půdě Katedry historických věd FF UPa dne 28. listopadu 2005, Pardubice, 2007.
- Petr MAŤA, *Svět české aristokracie: (1500 -1700)*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004.
- František MAREK, *William Shakespeare a jihlavská divadelní tradice: O prvním Čechu, který viděl divadlo Globe*, IGLAVIA DOCTA, svazek 5, Vysoká škola polytechnická, Jihlava, 2013.
- Jaroslav MILLER, *Falcký mýtus: Fridrich V. a obraz české války v raně Stuartovské Anglii*, Praha: Argo, 2004.
- Kenneth O. MORGAN a kol., *Dějiny Velké Británie*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008.
- Otakar ODLOŽILÍK, *Cesty z Čech a Moravy do Velké Británie v letech 1563-1620*, Časopis Matice moravské 59, Brno, 1935, s. 241-320.
- Otakar ODLOŽILÍK, *Jednota bratrská a reformování francouzského jazyka*, Filadelfie, 1964.
- Otakar ODLOŽILÍK, *Karel starší ze Žerotína: 1564-1636*, Praha: Melantrich, 1936.
- Jaroslav PÁNEK, *Cestování jako modernizační činitel středověké a raně novověké společnosti (Problémy a úkoly českého výzkumu)*, in: Lenka Bobková – Michaela Neudertová (ed.), *Cesty a cestování v životě společnosti*, Ústí nad Labem, 1995, s. 9-22.
- Jaroslav PÁNEK, *Čeští cestovatelé v renesanční Evropě. Cestování jako činitel kulturní a politické integrace*, Český časopis historický 88, 1990, s. 641–660.
- Jaroslav PÁNEK, *Petr Vok z Rožmberka: život renesančního kavalíra*, Praha: Vyšehrad, 2010.
- Jaroslav PÁNEK, *Výprava české šlechty do Itálie v letech 1551-1552*, České Budějovice: Veduta, 2003.
- Josef PETRÁŇ a kol., *Dějiny hmotné kultury. Kultura každodenního života od 16. a 18. století II/1*, Praha 1995, kapitola IV. Životní cyklus, rodina a domácnost, s. 148-221.
- Lydie PETRÁŇOVÁ, *Příběhy z dob mušketýrů*, in: Věra PETRÁČKOVÁ – Jan VOGELTANZ – Alena ŠIMEČKOVÁ (edd.), *Příběhy*, Praha, 1979, s. 7-22.
- Maria PERRY, *The Sisters Of Henry VIII: The Tumultuous Lives of Margaret of Scotland and Mary of France*, London, 2000.

Josef POLIŠENSKÝ, *Anglie a Bílá Hora*, Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 1949.

Josef POLIŠENSKÝ, *Život a smrt Zdeňka Brtnického z Valdštejna – přítele škol a umění*, in: *Studia Comeniana et historica*, XII, 24(1982), str. 37 – 44.

Ondřej PODAVKA, *Památník Zdeňka Brtnického z Valdštejna z let 1591- 1600*, *Folia Historica Bohemica* 29, č. 1, Praha, 2014, s. 103-132.

Vladimír PROKOP, *Dějiny literatury od starověku do počátku 19. století*, Sokolov: O. K. Soft, 2001.

Kateřina Schwabiková, *Česká šlechta a univerzity německé jazykové oblasti v raném novověku (Čeští páni a rytíři, imatrikulovaní v letech 1550-1620 na univerzitách nynějšího Německa, Rakouska a Švýcarska)*, *Acta Universitatis Carolinae. Historia Universitatis Carolinae Pragensis*, 2008, s. 25-131.

David STARKEY, *Six wives: The Queens of Henry VIII.*, London, 2003.

Lucie STORCHOVÁ, *Ars apodemica, Umění pochopit a popsat „cizí kraje“*, *Dějiny a současnost* 25, 2003, s. 10-12.

Michal SVATOŠ, *Akademická peregrinace a cesty za vzděláním*, in: Lenka BOBKOVÁ-Michaela NEUDERTOVÁ (ed.), *Cesty a cestování v životě společnosti*, Ústí nad Labem, 1995, s. 241-250.

František ŠMAHEL, *Život a dílo Jeronýma Pražského*. Praha: Argo, 2010.

Vladimír VOLDÁN, *Náklady na zahraniční studie p. Zdeňka Brtnického z Valdštejna*, *Vlastivědný věstník moravský* 17, 1965, s. 33-37.

Petr VOREL, *Aristokratické svatby v Čechách a na Moravě v 16. století jako prostředek společenské komunikace a stavovské diplomacie*, in: Václav BUŽEK – Pavel KRÁL (ed.), *Slavnosti a zábavy na dvorech a v rezidenčních městech raného novověku*, České Budějovice, 2000, s. 191-206.

Robert F. YOUNG, *Bohemian Scholars and Students at the English Universities from 1347 to 1750*, *English Historical Review* 38, 1923, s. 72-84.

11. Seznam obrazové přílohy

Obr. č. 1. Londýnský Tower, rok 1638, in: Alena VOLRÁBOVÁ (ed.), *Václav Hollar a Evropa mezi životem a zmarem (1607-1677)*, Národní galerie v Praze, 2007, s. 217.

Obr. č. 2. Westminster Abbey, kolem roku 1640, in: Alena VOLRÁBOVÁ (ed.), *Václav Hollar a Evropa mezi životem a zmarem (1607-1677)*, Národní galerie v Praze, 2007, s. 207.

Obr. č. 3. Katedrála svatého Pavla od východ, in: Alena VOLRÁBOVÁ (ed.), *Václav Hollar a Evropa mezi životem a zmarem (1607-1677)*, Národní galerie v Praze, 2007, s. 353.

Obr. č. 4. Richmond, rok 1638, in: Alena VOLRÁBOVÁ (ed.), *Václav Hollar a Evropa mezi životem a zmarem (1607-1677)*, Národní galerie v Praze, 2007, s. 207.